

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Historický ústav

Americké cestovatelky v Evropě: reflexe doby a společnosti

Bakalářská práce

Autorka:	Veronika Němečková
Studijní program:	Historické vědy
Studijní obor:	Historie
Forma studia:	prezenční
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Jiří Hutečka, Ph.D.

Hradec Králové
2023



Zadání bakalářské práce

Autor: Veronika Němečková

Studium: F19BP0293

Studijní program: B0222A120001 Historické vědy

Studijní obor: Historie

Název bakalářské práce: **Americké cestovatelky v Evropě: reflexe doby a společnosti**

Název bakalářské práce AJ: American Women-Travellers in Europe and Their Reflections on Society

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato bakalářská práce se zabývá cestováním žen v 19.století, konkrétně žen ze Spojených států amerických. K hlavním tématům analýzy budou patřit přípravy cestovatelek na cestu, motivace i následná reflexe zemí, jež navštěvují. Z hlediska pramenné základny bude práce založena na cestopise Mary Cadwalader Jones a knize Margaret Fuller, ve které je obsažena korespondence z jejich cest po Evropě. Výzkum bude zasazen do kontextu soudobé české historiografie cestování, cestovatelství a genderu v 19. století, čemuž budou odpovídat i hlavní výzkumné otázky - jaké bylo sociální zázemí žen-cestovatelek; jak se projevovalo v jejich reflexi cest; jak se do ní promítala jejich genderová identita, a jak se tato promítala do jejich cestovatelské zkušenosti; s čím se musely jakožto ženy potýkat; zda a případně jak se genderová perspektiva promítala do celkového vnímání jednotlivých zemí, resp. cestování jako specifické činnosti určitých společenských vrstev.

CADWALADER, Mary, Jones, *European Travel for Women*, New York 1900.

FULLER, Margaret, *At home and Abroad; or Things and Thoughts in America and Europe*, New York 1856.

HLAVAČKA, Milan, *Cestování v éře dostavníku*, Praha 1996.

HODGSON, Barbara, *Wordly Women: on the move during the great age of travel*, Vancouver 2002.

KOTALOVÁ, Jitka, *Reflexe jinakosti? Šlechtična na cestách v první polovině 19.století*, České Budějovice 2007.

LENDEROVÁ, Milena a kol., *Ženy v českých zemích od středověku do 20.století*, Praha 2009.

LENDEROVÁ, Milena, *A ptá se knížko má..., Ženské deníky z 19.století*, Praha 2008, s. 214-225.

ROBINSON, David, M., *Margaret Fuller and the Transcendental Ethos: Woman in the Nineteenth Century*, PMLA, Cambridge University Press, 1982, Vol. 97, No. 1, s. 83-98.

ROBINSON, Jane, *Unsuitable For Ladies: An Anthology of Women Travelers*, New York 1994.

Zadávací pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jiří Hutečka, Ph.D.

Oponent: prof. PhDr. Dana Musilová, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 2.2.2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucího práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne ...

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce doc. Mgr. Jiřímu Hutečkovi, Ph.D. za cenné rady, neskutečnou trpělivost, ochotu a věnovaný čas.

Anotace

NĚMEČKOVÁ, Veronika, *Americké cestovatelky v Evropě: reflexe doby a společnosti*, Univerzita Hradec Králové: Filozofická fakulta, Hradec Králové 2023.

Tato bakalářská práce se zabývá cestováním žen v 19. století, konkrétně žen ze Spojených států amerických. K hlavním tématům analýzy budou patřit přípravy cestovatelek na cestu, motivace i následná reflexe zemí, jež navštěvují. Z hlediska pramenné základny bude práce založena na cestopise Mary Cadwalader Jonesové a knize Margaret Fullerové, ve které je obsažena korespondence z jejich cest po Evropě. Výzkum bude zasazen do kontextu soudobé české historiografie cestování, cestovatelství a genderu v 19. století, čemuž budou odpovídat i hlavní výzkumné otázky - jaké bylo sociální zázemí žen-cestovatelek; jak se projevovalo v jejich reflexi cest; jak se do ní promítala jejich genderová identita, a jak se tato promítala do jejich cestovatelské zkušenosti; s čím se musely jakožto ženy potýkat; zda a případně jak se genderová perspektiva promítala do celkového vnímání jednotlivých zemí, resp. cestování jako specifické činnosti určitých společenských vrstev.

Klíčová slova: Amerika, Evropa, Margaret Fullerová, Mary Cadwalader Jonesová, cestování, cestování žen, cestovatelka, 19. století, průvodce, cestovní zpráva

Annotation

NĚMEČKOVÁ, Veronika, *American Women-Travellers in Europe and Their Reflections on Society*, University of Hradec Králové: Philosophical Faculty, Hradec Králové 2023.

This thesis deals with the travel of women in the 19th century, specifically women from the United States of America. The main topics of the analysis will include female travelers' preparations for the trip, motivation and subsequent reflection on the countries they visit. In terms of the source base, the work will be based on Mary Cadwalader Jones's travelogue and Margaret Fuller's book, which contains correspondence from her travels in Europe. The research will be placed in the context of the contemporary Czech historiography of travel, tourism and gender in the 19th century, which will correspond to the main research questions - what was the social background of female travelers; as manifested in their reflection of the journeys; how their gender identity was reflected in it, and how this was reflected in their travel experience; what they had to deal with as women; whether and possibly how the gender perspective was reflected in the overall perception of individual countries, or travel as a specific activity of certain social classes.

Key Words: America, Europe, Margaret Fuller, Mary Cadwalader Jones, Travel, Women's Travel, Traveler, 19th Century, Guidebook, Travelogue

Obsah

Úvod.....	7
1. Cestování v 19. století – změny a běžná „praxe“.....	11
1.1 Cestování před nástupem 19. století.....	11
1.2 Cestování v 19. století.....	13
1.3 Cestování amerických žen a cestovní prameny.....	15
2. Cestovatelky.....	17
2.1 Kdo je cestovatelka?.....	17
2.1.1 Věk.....	21
2.1.2 Sociální postavení/rodinný stav.....	22
2.1.3 Sama nebo s někým?.....	23
2.2 Důvody cestování.....	24
3. Přípravy a cestování v praxi.....	27
3.1 Příprava na cesty.....	27
3.2 Cesty a úřady.....	29
3.3 Dopravní prostředky.....	30
3.4 Ubytování a strava.....	32
3.5 Oblečení.....	34
4. Cíl cesty: Evropa.....	36
4.1 Velká Británie.....	36
4.2 Francie.....	40
4.3 Itálie.....	42
5. Specifika ženského cestování.....	46
5.1 Stejně problémy jako muži?.....	47
5.2 Objekty zájmu.....	48
5.3 Sexualita.....	53
Závěr.....	56
Seznam pramenů a literatury.....	58

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá cestami žen původem ze Spojených států amerických, jež se v 19. století vydaly do Evropy. Na základě několika vybraných cestovních příruček, resp. pramenů cestovní povahy, jejichž autorkami jsou právě ženy, ukazuje jejich reflexi tehdejší evropské společnosti. Náhled Američanek na evropskou společnost dosud nebyl výrazněji probádán, proto je práce zaměřena na tuto tematiku.

Za pramen cestovní povahy lze považovat zprávu, záznam v cestovním deníku, dopis rodině či přátelům nebo cestopis, případně jakýkoli pokus o dokumentaci své cesty. Do této kategorie lze zařadit mimo jiné také memoáry o emigraci nebo tzv. otrocké prameny, ve kterých sami otroci jakýmkoliv způsobem popsáním výše podali zprávu o svém útěku z otroctví.¹

Z nepřeberného množství cestovních pramenů z pera amerických cestovatelek bylo pro tuto práci důležité, aby zvolené prameny ke zkoumání splňovaly několik kritérií: autorství, původ, destinace a doba vzniku. Musely být sepsány ženou, původem ze Spojených států, která alespoň po část roku pobývala v evropských zemích, v 19. století. Na základě výše zmíněných kritérií byly vybrány dva prameny, které dané požadavky splnily. Prvním z nich je soubor dopisů psaných během cesty do Evropy z pera Margaret Fullerové a nese název *At Home and Abroad; or Things and Thoughts in America and Europe*.² Tato autorka patřila mezi vyšší vrstvu tehdejší americké společnosti a řadila se mezi inteligentní, přemýšlivé ženy nespokojené s dosavadním stavem postavení žen ve společnosti. Pramen splňuje kritéria stanovená pro výzkum a poznatky, které Margaret Fullerová nasbírala během cestování po Evropě, mají nezměrnou hodnotu nejen pro reflexi tehdejší společnosti, ale zachycují i některé mimořádné události probíhající v evropských zemích. Do Evropy přicestovala v roce 1846 a její cesta trvala tři roky, kdy její putování po Evropě poznamenala tragédie. Při plavbě zpět do Ameriky zahynula společně se svým partnerem i dítětem. Z tohoto důvodu své zápisky nemohla zrevidovat a knihu nakonec zeditoval a vydal její bratr, Arthur B. Fuller. Druhým vybraným pramenem je kniha napsaná Mary Cadwalader Jonesovou *European Travel for Women, Notes and Suggestions*.³ Stejně jako Margaret Fullerová se řadila k americké smetánce a bohatství jejích rodičů jí umožňovalo cestovat. Během svých cest do Evropy si všimla, že průvodci, které měla možnost získat, nepočítali se ženami cestovatelkami. Proto napsala svého vlastního průvodce, který byl určen výhradně pro ženy a měl je vést na jejich cestách.

¹ Susan L. ROBERTSON, *American Women and Travel Writing*, in: Alfred Bendixen – Judith Hamerou (eds.), *The Cambridge Companion to Travel Writing*, New York 2009, s. 216.

² Margaret FULLER, *At Home and Abroad, or Things and Thoughts in America and Europe*, Arthur B. Fuller, ed., New York 1869.

³ Mary Cadwalader JONES, *European Travel for Women, Notes and Suggestions*, New York 1900.

Průvodce je psán na základě Maryiných zkušeností z cest do Evropy, kam se vydávala zejména v doprovodu členů rodiny nebo přátel a navštěvovala známé a příbuzné.⁴

Mezi stěžejní díla zabývající se problematikou ženského cestování v 19. století, o které se práce opírá, patří sborník *The Cambridge Companion to Travel Writing*, editovaný Alfredem Bendixenem a Judith Hamerou. Kniha je rozdělena do tří částí podle zaměření článků obsažených v nich. Pro bakalářskou práci byl využit článek socioložky Susan L. Robertsonové, která působí na univerzitě v Cambridge. Její článek *American Women and Travel Writing*, zkoumající tematiku cestovních zpráv Američanek, které se vydávaly za hranice USA, byl základem pro vzorec analýzy zvolených pramenů z různých úhlů pohledu a obsahoval užitečné informace k historii ženského cestování.⁵ Podobným dílem k tématu přispěl článek od autorky Shirley Fosterové, jež se ve svých výzkumech zabývala problematikou 19. století a všechny její publikované knihy se pohybují v tomto časovém horizontu. Její práce nese název *American Women Travellers to Europe in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries*.⁶ Byly zde obsaženy cenné informace o rozšiřující literatuře k tématu a historický rámec amerického ženského cestování do Evropy. Je zde analyzován pohled na ženu, Američanku, ze strany společnosti jak americké, tak okrajově i evropské.

K zasazení konkrétní tematiky bakalářské práce do všeobecného historického kontextu byla nejdůležitější česká historička Milena Lenderová, z jejíž knih jsou v práci použity dvě. První, *Dámská jízda, Cestovatelky z českých zemí a jejich obraz v letech 1782–1936*, posloužila nejen pro zasazení informací do historického kontextu, ale i jako vzor pro analýzu zvolených cestovních pramenů.⁷ Druhá kniha, *Z dějin české každodennosti, Život v 19. století*, poskytovala sekundární informace k oblasti cestovatelství.⁸ Mimo těchto knih byla pro oblast historie a vývoje cestování využita kniha *Velké dějiny zemí Koruny české* a její tematická řada *Cestovatelství* od českého autora Michaela Borovičky, který se v současné době profiluje jako nezávislý publicista a překladatel.⁹ Stejně jako profesorka Milena Lenderová se specializuje na dějiny 19. století. *Cestování ve středověku* z pera Norberta Ohlera, významného autora řady publikací k sociálním a kulturním

⁴ Susan E. GUNTER, *Dear Munificent Friends, Henry James's Letters to Four Women*, Michigan 1999, s. 128.

⁵ S. ROBERTSON, *American Women and Travel Writing*, in: Alfred Bendixen – Judith Hamerou (eds.), *The Cambridge Companion to Travel Writing*, New York 2009.

⁶ Shirley FOSTER, *American Women Travellers to Europe in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries*. Dostupné online (<https://baas.ac.uk/baas-archive/2010/05/shirley-foster-american-women-travellers-to-europe-in-the-nineteenth-and-early-twentieth-centuries/#ch4>), [citováno k 1.3.2023].

⁷ Milena LENDEROVÁ, *Dámská jízda, Cestovatelky z českých zemí a jejich obraz v letech 1782–1936*, Pardubice 2017.

⁸ TÁŽ a kol., *Z dějin české Každodennosti. Život V 19. Století*, 2009.

⁹ Michael BOROVIČKA, *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada: Cestovatelství*, Praha – Litomyšl 2010.

dějinám středověku, a v poslední řadě k užitečným informacím přispěl i Milan Hlavačka se svou knihou *Cestování v éře dostavníku*.¹⁰

Jako zdroje informací o konkrétních autorkách zvolených pramenů byly použity knihy, které buď vyšly přímo o nich, nebo soubory amerických cestovatelů, mezi kterými byla jejich jména a život zmíněny. V odborné literatuře převládaly texty, jež obsahovaly informace o životě Margaret Fullerové. Jedním z nejužitečnějších článků byl například *Margaret Fuller, transcendental feminist* z pera Laraine Fergenson, či kniha od americké autorky Susan Cheever, známé svými memoáry a díly o americké historii, *American Bloomsbury*, jež práci obohatila o komentáře amerických přátel Fullerové k jejímu životu v Evropě.¹¹ Určité části popisující život Fullerové před cestou do Evropy byly taktéž zmíněny v knize *Notable Women 1607–1950, a biographical dictionary, volume I*, od autorů Jamese T. Edwarda, Jamese J. Wilsona a Paula S. Boyera.¹² Další knihou použitou k získání informací o této cestovatelce byla kniha *Lectures on American Literature*. Napsal ji irský autor Justin Quinn a jeho dílo sloužilo jako sekundární literatura k ověření použitých informací.¹³

Nejdůležitějším dílem pro získání informací o životě Mary Cadwalader Jonesové byla kniha od autorky Susan E. Gunter *Dear Munificent Friends, Henry James's Letters to Four Women*.¹⁴ Zde bylo ve stručnosti zmíněno dětství Mary Jonesové a její život ve spojitosti s přáteli. K získávání informací z jejího života přispěly nemalou měrou i informace z waleského archivu, které byly dostupné online a uváděly základní pilíře jejího života a psaní.¹⁵

Hlavním cílem práce je ukázat pohled autorek z amerického kontinentu na stav tehdejší evropské společnosti. V úvodu do tématu je popsán dosavadní vývoj cestování s postupným zaměřením na cesty žen. Je zde uveden rozbor, jaké prameny cestovatelky nejčastěji psaly a jejich specifika se zaměřením na prameny použité v práci. Analýza jejich reflexe tehdejší evropské společností je rozčleněna na konkrétní kapitoly, ve kterých je postupně analyzováno, kdo cestovatelka byla, do jaké sociální vrstvy společnosti patřila a jaký měl vliv společenský status na její nazírání na tehdejší společnost. V kombinaci s důvody pro její návštěvu Evropy se ukazuje, jaká specifika byla typická pro daný pohled na cestování po evropském kontinentu. Jednotlivá specifika

¹⁰ Norbert OHLER, *Cestování ve středověku*, Praha 2003; Milan HLAVAČKA, *Cestování v éře dostavníku*, Praha 1996.

¹¹ Laraine FERGENSON, *Margaret Fuller, transcendental feminist*, *The Concord Saunterer*, Vol. 15 (4), 1980; Susan CHEEVER, *American Bloomsbury*, New York 2006.

¹² James T. EDWARD – James J. WILSON – Paul S. BOYER, *Notable Women 1607–1950, A Biographical Dictionary, Volume I*, Cambridge 1974.

¹³ Justin QUINN, a kol., *Lectures on American Literature*, Praha 2011.

¹⁴ S. GUNTER, *Dear Munificent Friends...*, Michigan 1999.

¹⁵ Mary Cadwalader Jones Correspondence, Yale Collection of American Literature, Beinecke Rare Book and Manuscript Library. Dostupné online (<https://archives.yale.edu/repositories/11/resources/1568>), [citováno k 20.5.2023].

pokrývá spektrum otázek, které si práce klade. Mezi ně patří například otázka, zda se cestovatelky potýkaly se stejnými nebo podobnými druhy problémů na svých cestách, jako mužští cestovatelé? Co je fascinovalo a čemu věnovaly svou pozornost? Vykazovalo jejich cestování nějaké zvláštní znaky? Práce neopomíná ani otázku sexuality a ženského pohledu na sexuální násilí, jehož výskyt je od cestování žen neodmyslitelný. Práce mimo jiné analyzuje i otázku sociálních problémů, kterých si ženy během putování všímaly.

Ve druhé kapitole je dopodrobna rozebírána tematika, kdo byly cestovatelky v 19. století. Je zde kladen důraz na jejich věk, ve kterém nejčastěji vyrážely na cesty do zahraničí, sociální poměry, z nichž vycházely, a v neposlední řadě zda cestovaly samy nebo ve společnosti přátel či příbuzných. Samostatnou podkapitolu tvoří téma, jaký byl účel jejich cesty. Zda se nejčastěji jednalo například o cestu pracovní nebo s cílem vidět další kousek světa.

Třetí kapitola práce se věnuje tématu příprav na cestu. Na základě analýzy pramenů byly zodpovězeny otázky dopravních prostředků, ubytování a stravy, a to nejen během plánování a fáze přípravy na cestu, ale i během cesty samotné. V neposlední řadě byly předmětem analýzy úřady, které musely cestovatelky navštívit před cestou, a oblečení, které si sbalily s sebou. Jsou zde ukázány úvahy, jak cestovatelka přemýšlela při balení a jak sestavovala svůj itinerář cesty.

Ve čtvrté kapitole práce uvádí přehled navštívených zemí a konkrétních míst v Evropě, jež cestovatelky ve svých textech zmiňují. Hlavním cílem je zde pohled cestující ženy na aktuální lokalitu nebo společenskou akci, kterou navštívila.

Poslední kapitola analyzuje, zda ženské cestování vykazuje určitá specifika. Hovoří o otázce problémů na cestě, specifických objektech jejich zájmu nebo o genderově podmíněných specifikách, včetně otázek souvisejících s dobovým chápáním ženské sexuality.

1. Cestování v 19. století – změny a běžná „praxe“

1.1 Cestování před nástupem 19. století

Cestování před začátkem 19. století znamenalo „*jet kořmo, kodrcat se na špatných cestách v soukromém nebo poštovním kočáře nebo prostě jít pěšky*“.¹⁶

Pojem cestování si lze vyložit jako změnu, či přemístění člověka v prostoru a čase.¹⁷ Faktem je, že lidé cestovali již v dávných dobách. Prvním příkladem lze uvést osídlování nových území, kdy se lidé přemísťovali po skupinách nebo, ještě ve starších dobách, tlupách za účelem získat lepší jídlo a podmínky pro žití. Museli opustit své domovy a vydat se na cizí, doposud neprozkoumané, oblasti. Osídlování „bílých“ území na mapě přetrvává až do 19., potažmo 20. století, a to v souvislosti s objevováním Nového světa, kam se lidé vydávali za ziskem nebo lepšími podmínkami.¹⁸

Přestože nelze mluvit o profesionálních cestovatelích, jedni z nejstarších cestovatelů byli tuláci, nomádi nebo věřící lidé.¹⁹ Zatímco první skupina se pohybovala všude, kam je nohy nesly, cesty nomádů byly spojené s výměnami zboží nebo s jeho prodejem. Ušli desítky, někdy i stovky kilometrů, jen aby prodali své komodity. Pojem cestování byl také spojen s pohyby a přemísťováním vojska nebo žoldnéřů, kteří dostávali za své vojenské služby zapláceno. Jedná se o specifické cestování „svého druhu“ definované pracovním účelem. V neposlední řadě sem patří cestování studentů na zahraniční univerzity. Univerzitní diplomy byly uznávané nejen z univerzit zemského charakteru, ale v celé oblasti západního křesťanství. Na své cesty se tak vydávali studenti vysokých škol i cechovní tovaryši, kteří povinnou učňovskou poutí završovali svá vzdělání. Věřící lidé putovali taktéž po dlouhých trasách, avšak jejich účel byl obchodu daleký. Cesta věřícího byla několikaměsíční a jejím cílem bylo dojít na poutní místo.²⁰

Společným rysem cestovatelů snad ve všech dobách je fakt, že všichni toužili po rychlejším cestování. Pokud je řeč o středověku, jen málo lidí mohlo použít pro své cesty jízdu na koni, proto drtivá většina chodila pěšky. I přesto ale v tomto období nebylo cestování privilegiem výhradně jedné vrstvy společnosti. Po cestě hrozila nebezpečí v podobě loupežných přepadení, bažin nebo

¹⁶ N. OHLER, *Cestování ve středověku*, Praha 2003, s. 10.

¹⁷ M. LENDEROVÁ a kol., *Z dějin české Každodennosti. Život v 19. století*, 2009, s. 368.

¹⁸ N. OHLER, *Cestování ve středověku*, s. 13.

¹⁹ *Tamtéž*.

²⁰ N. OHLER, *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, Praha 2002, s. 45.

příliš zalesněných ploch a všechny tyto faktory přesun značně komplikovaly.²¹ Mluvíme-li o cestování v této době, neodlučitelně sem patří fakt, že cestování bylo spojeno s opuštěním domova, s určitými riziky a s nejistotou návratu zpět.²²

Přesto si ze středověkého cestování neseme společné rysy, které jsou patrné i v modernějších dobách. Cestování jako faktor spojující různé kultury, faktor umožňující výměnu informací a komodit mezi lidmi.²³

V této době ještě nelze mluvit o cestovatelích, protože lidé cestovali z praktických důvodů. V 15. století se objevují častěji muži v sedlech koní, zatímco ženy, nemocní a staří se pohybují pomocí kočárů. Polovina 16. století a století 17. se vyznačuje změnou, a sice, že cestování přestává být chápáno jen jako prostředek pro objevování nových území (objevování není primárním cílem cestování, spíše jeho doprovodným jevem) a začíná být společenskou nezbytností a částečně i symbolem statusu.²⁴ Mluvíme o době kavalírských cest, kdy mladý aristokrat završuje své univerzitní a stavovské vzdělání a vydává se, spolu se svým hofmistrem a sluhy, na cestu po Evropě. Navštěvuje zejména univerzity a univerzitní města a v neposlední řadě se seznamuje s hodnotami své společenské vrstvy. Cesta přestává být chápána jen jako zážitek plný útrap a nebezpečí, ale začíná mít smysl cíle samotného.²⁵ Kavalírské cesty měly svůj velký podíl také v oblasti formování šlechty a sociálního řádu, kdy umožňovaly bezproblémovou integraci mladého šlechtice do stavovské společnosti.²⁶ Proto se aristokraté snáze přizpůsobovali změnám a během 17. a 18. století neměla šlechta problém udržet si vedoucí post ve společenském žebříčku.²⁷

Celé 18. století a první polovinu 19. století lze označit jako „*éru dostavníku*“.²⁸ Doposud bylo cestování výsadou těch, kteří mají peníze a čas. Na počátku 18. století je cestování běžnou součástí života, počet lidí přibývá a na cesty se vydávají obchodníci, umělci, ale i poslové se zprávami diplomatické či vojenské povahy nebo poštovní doručovatelé. V důsledku zvyšujícího se počtu cestujících se zavádějí pravidelná dostavníková spojení, buduje se nová infrastruktura a dochází k rozšiřování sítě zájezdních hostinců a hospod. Ty se vystavují podél nových silnic stejně jako stanice na přepřahání koní. Při pohledu zpět do historie byli lupiči a zloději součástí běžné praxe cestování. Naopak během éry dostavníku byly cesty i silnice od lapků vyčištěny.²⁹

²¹ *Tamtéž*, s. 479.

²² N. OHLER, *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, Praha 2002, s. 10.

²³ TÝŽ, *Cestování...*, s. 485.

²⁴ M. BOROVIČKA, *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada: Cestovatelství*, Praha – Litomyšl 2010, s. 138.

²⁵ *Tamtéž*, s. 139.

²⁶ Gernot HEIß, *Cesty rakouských šlechticů za vzděláním v raném novověku*, Ústí nad Labem, 1995, s. 268.

²⁷ Jiří KUBEŠ, *Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620–1750)*, Pardubice 2011, s. 5.

²⁸ Milan HLAVAČKA, *Cestování v éře dostavníku*, Praha 1996, s. 10.

²⁹ *Tamtéž*.

Pěší cestování bylo až do 19. století výsadou „chudých“ vrstev společnosti. Během osvícenství se pohled na chůzi pěšky mění a je na něj nahlíženo jako na druh částečného osamostatňování a vyhrazování měšťanů, kteří tímto způsobem unikají z bran měst a městeček, aby byli chvíli svobodní. Vývoj dospívá až do přelomu 18. a 19. století, kdy je pěší cestování považováno za „módu“ společensky nepriviligovaného stavu. Jeho symbolický význam tkví v rezervovanosti vůči cestování koňmo či kočárem, což jsou dopravní prostředky éry kavalířských cest.³⁰ Měšťané často neměli finanční prostředky na pořízení vlastního vozu a dostatek koní na podnikání cest na jejich hřbetech. Přesto volba dopravního prostředku ve vyšších kruzích a její důsledek ve vnímání cestovatele společností je až do poloviny 19. století stále patrný. Lze soudit, že výše zmíněný důsledek je stále patrný dodnes. Pokud šlechtic přijel v kočáře do hostince, kde chtěl přespat, byl přijímán ostatními jinak, než kdyby přišel pěšky. V případě, že by nepřijel kočárem ani na koni, by se s ním ostatní zákazníci nemuseli bavit.³¹ Právě proto byla poptávka po koních v dobách 18. století stále vysoká a pro jejich zapůjčení fungovali koňští handlíři. Jednalo se zpočátku zejména o výsadu poskytovanou při kavalířských cestách, tradice však přetrvala do vynálezu moderních dopravních prostředků.

Na konci 18. století nastává v oblasti cestování přelom, kdy v Anglii dochází ke změně podoby cest a vzniká tak nově cestování za zábavou. Mladí Angličané podnikají cesty po západní Evropě jako završení svého vzdělání, tzv. *Grand Tour*. Začíná se objevovat větší respekt k věhlasu protestantských univerzit, kterou je například univerzita v Leydenu, a také středisek pro rozvoj a učení řemesel.³² Cestování se tak stává dostupnějším nejen pro bohaté aristokraty, ale za vzděláním začíná cestovat i střední stav. Země, do kterých cestovatelé většinou míří, oplývají vysokým množstvím univerzit a historicky zajímavými místy. Řadí se sem například Francie nebo Itálie, Švýcarsko či Orient.³³

1.2 Cestování v 19. století

I v tomto a následujících stoletích lidé mimo jiné stále cestují za obchodem, studiem, prací nebo podnikají poutní cesty. Když pomineme tyto důvody cestování, které jsou obecně platné, cestování 19. století navíc získává podobu dvou stran jedné mince: jedna část lidí cestuje za účelem porozumět (cizím kulturám, lidem, zvyklostem) a druhou část tvoří lidé, kteří pomocí cestování usilují o odlišení se od ostatních tím, že někde byli a něco viděli. V této době se formuje idea

³⁰ M. LENDEROVÁ a kol., *Z dějin...*, s. 369.

³¹ M. HLAVAČKA, *Cestování...*, s. 29.

³² M. BOROVIČKA, *Cestovatelství...*, s. 320.

³³ M. LENDEROVÁ a kol., *Z dějin...*, s. 370.

cestovatele za účelem vidět neznámá a nová místa, protože lidé už necestují jen proto, že musí. Jedním z atributů cestovatele je mimo jiné aspoň část roku strávená na cestách a snaha podat o svých cestách zprávu, ať už ve formě dopisu nebo později vydaného cestopisu či cestovních zpráv. V průběhu 19. století se cestování transformuje v nástroj sociálních a kulturních změn. Příkladem takových změn lze uvést cestování žen. Jako jeden z prvních hybatelů změny v dané oblasti slouží konec 18. století, kdy začaly ženy podnikat cesty za vzděláním podobně, jako muži.³⁴ Do té doby byly brány téměř výhradně na cesty ve společnosti rodiny, manžela nebo mužských příbuzných, a to pouze jako jejich doprovod. S ohledem na možná nebezpečí neexistovalo, aby žena cestovala kamkoliv sama. Paradoxně se tento jev zdá být mnohem více aktuální v dnešní době, kdy ženy již naplno cestují samy, a to i do lokalit, které nejsou vždy považovány za úplně bezpečné. Základní kámen pro tuto změnu byl položen v souvislosti s již výše zmíněnými cestami za vzděláním. Dalšímu vývoji nahrával do karet fakt, že se v polovině 19. století ozvalo první zahoukání parní lokomotivy, a vzniká tak možnost rychlejšího přesunu většího množství osob na delší vzdálenosti.³⁵

Pro popis cestování v 19. století je důležité vysvětlit vývoj cestování a poté porovnávat motivy cestování pro obě pohlaví, neboť v této době se ženy cestovatelky objevují ve značně vyšší míře, než tomu bylo ve stoletích předchozích.

Na konci 19. století známe Zemi téměř dokonale, chybí pouze více prozkoumat polární oblasti a Austrálii.³⁶ Obyvatelé cestují za zábavou a za poznáním. Společnost se v evropském měřítku sociálně demokratizuje, v důsledku čehož končí cestování coby záležitost osob pouze jakkoliv privilegovaných a rychle se rozvíjí cestovatelství za poznáním, jež z velké části nahrazuje cestovatelství objevné. Ne proto, že by ve druhé polovině 19. století nebylo co objevovat (na mapách atlasů světa je ještě v 60. letech 19. století mnoho neprobádaných míst), ale zvyšovaly se tendence zkoumat již objevená území více do hloubky a do vnitrozemí.³⁷ Vzniká mimo jiné organizovaná turistika a zdokonaluje se infrastruktura.

Mužské cestování se často vyznačuje vojenskými, diplomatickými, obchodními, politickými nebo jinými profesními účely. Svě poznatky a zážitky z cest pak zúročili v dalším následném životě, ať už se jednalo o kariérní rozvoj nebo osobní život. Ženám ovšem tento zjevný utilitární účel cestování chybí, neboť patriarchálně založená společnost ženy vidí spíše doma u rodinného krbu, starající se o domácnost a o pořádek v ní. Tento genderově vyhrazený prostor se stal pro ženy velmi

³⁴ M. LENDEROVÁ, *Dámská jízda, Cestovatelky z českých zemí a jejich obraz v letech 1782–1936*, Pardubice 2017, s. 37.

³⁵ M. HLAVAČKA, *Cestování...*, s. 10.

³⁶ M. BOROVIČKA, *Cestovatelství...*, s. 309–315.

³⁷ *Tamtéž*, s. 377.

obtížně prolomitelným. Přestože ženy cestují více samy za sebe od počátku novověku, víme o nich a jejich motivaci v souvislosti s cestováním jen velmi málo.³⁸

1.3 Cestování amerických žen a cestovní prameny

Podobně tomu je i v oblasti americké historiografie. Američané měli vždy reputaci lidí, kteří jsou neustále na cestě.

„[Američan] nemá kořeny v půdě, nemá pocit úcty a lásky k rodnému místu a rodičovské střeše; je vždy připraven emigrovat, vždy připraven vyrazit na prvním parníku, který připluje, z místa, kde právě přistál.“³⁹

Muži i ženy ze Spojených států často cestovali ze stejných příčin, ať už se jednalo o pracovní záležitosti, studijní cesty či politické účely. Migrovali do jiných zemí, stěhovali se za práci nebo příbuznými. Motivy k cestování jsou v mnoha případech stejné, ale liší se zkušenostmi, které cestovatelé po cestě získávali.⁴⁰

Rozdíl ve vnímání cestování je patrný v dílech jak u amerických cestovatelů, tak cestovatelek. Prožívání zážitků z cest může být pro ženy zcela odlišné, než je tomu u mužů a přestože ženy se své zážitky z putování snažily s muži sdílet, mužské paradigma cestování bylo upřednostňováno. Americká společnost 19. století byla, stejně jako v Evropě, patriarchální a preferovala vizi muže cestovatele jako „Odyssea“ objevujícího novou zemi, zatímco žena byla vnímána jako „Pénélope“ čekající doma na návrat svého velkého cestovatele. Žena byla tou, ke které se muž vrací.⁴¹ Mužské cestovní knihy popisují zejména mužskou perspektivu cestování, navíc pokud v nich hovoří o ženách, tak v souvislosti s mužskými zážitky a zkušenostmi v zahraničí. Příkladem je kniha Williama Stowa, *Going Abroad: European Travel in Nineteenth-Century American Culture*, kde cestovatelku Margaret Fullerovou zmiňuje pouze v kontextu mužské perspektivy, v rámci které je její dílo porovnáváno s díly významných amerických cestovatelů: „...Od počátku byly zaznamenány i teoretické vztahy mezi cestovním čtením a psaním. Již v roce 1819 připomínal *North American Review* čtenářům ‚analogii, která existuje mezi cestováním a čtením.‘ O něco později ve století se Margaret Fullerová a Henry Tuckerman shodli, že cestující musí interpretovat zážitek, chtějí-li čtenářům předat jeho pravý význam. Cestovatelka Fullerová

³⁸ M. LENDEROVÁ, *Dámská jízda...*, s. 54.

³⁹ Michel CHEVALIER, *Society, Manners and Politics in the United States, Letters on North America*, Boston 1839, s. 286.

⁴⁰ S. ROBERTSON, *American Women...*, s. 214.

⁴¹ Eric LEED, *Mind of the Traveler, from Gilgamesh to Global Tourism*, New York 1991, s. 224.

*napsala: „...musí mít poetický cit pro to, co je zvláštní a individuální jak u národů, tak u lidí ... Tato poetická citlivost by měla být každému společná, ...“.*⁴²

Na ženské cestovní psaní je nahlíženo většinou jako na formu ženského protestu proti genderovým omezením. Zážitky z cest, které vykonaly ženy, tak byly trvale nedoceňovány a přehlíženy, a to i přesto, že cestovní prameny psané ženami nabízí překročení hranic genderu. Jejich dokumenty navíc zahrnují kromě popisu vlastních zkušeností z cest i dokumenty osobní povahy, jejichž autorkami byly ženy, které cestovatelkami nebyly. *“Cesta ženy (nomádky),”* tvrdí Deborah Paes de Barros: *“není jednoduše projetá jiným způsobem... je to nový prostor, prostor mezi hranicemi...”*.⁴³ Na pramenech o cestování psaných ženami lze poznat, že v dobách 19. století, kdy byla jejich pozice obtížná, hledaly samy sebe a svou pozici ve společnosti. Pokud vezmeme v úvahu, že i biografii a autobiografii lze pokládat za díla cestovní povahy, ukazuje se, že skrze cestování ženy hledaly samy sebe a snažily se dát smysl zkušenostem, které během cest získaly. Jedná se o nový přístup v práci s prameny, který nám zpřístupňuje pohled cestovatelek na jejich mobilitu. Díky těmto knihám můžeme nahlédnout do nitra ženského uvažování nad vlastními cestami a svojí pozicí ve světě.⁴⁴

⁴² William STOWE, *Going Abroad, European Travel in Nineteenth -Century American Culture*, Princeton 1994, s. 14.

⁴³ Deborah PAES DE BARROS, *Fast Cars and Bad Girls, Nomadic subjects and Women's Road Stories*, New York 2004, s. 14.

⁴⁴ S. ROBERTSON, *American women...*, s. 215.

2. Cestovatelky

2.1 Kdo je cestovatelka?

V první řadě je nutné definovat, co znamená být cestovatelkou v 19. století. Ženy byly historicky spojovány spíše s prostorem domova a usedlým způsobem života, než s cestou a mobilitou. Podle slov Shirleyho Ardenera: „*Patriarchát vytvořil ‚sociální mapu,‘ která vykonstruovala určité prostory jako ‚ženské‘ a další jako ‚mužské,‘ použitím genderových rozdílů k popisu ‚prostorového rozdílu‘.*“⁴⁵ Jinými slovy, ženský prostor byl vždy považován za privátní, domestikovaný. Tento pohled se měl ale brzy změnit s příchodem malých, ale přesto důležitých pokroků ve struktuře genderového řádu.⁴⁶ Více dopodrobna je rozebereme v kapitole *Dívody cestování*.

V 19. století bylo cestování do Evropy oblíbenou zábavou bohatých Američanů, včetně žen. Ženy, které v této době cestovaly do Evropy, tak často činily nejen za vzdělávacími a kulturními účely, ale i z rekreačních a společenských důvodů.

Některé ženy cestovaly s mužskými rodinnými příslušníky nebo manžely, zatímco jiné cestovaly samy, nebo ve skupinách jiných žen. Pro ženy cestující o samotě existovaly určité problémy a společenské konvence, kterým se musely podřít, ale mnohé našly způsoby, jak prozkoumat Evropu a rozšířit své obzory. Bylo patrné, že určitá svoboda v cestování žen zasahovala i do ostatních svobod a přinášela jistou transformaci identity, proto je nasnadě ji považovat za předzvěst sociální změny.⁴⁷

Ženy, které v 19. století do Evropy cestovaly, často navštívily hlavní kulturní centra jako Paříž, Řím a Londýn, kde mohly aktivně konzumovat umění, hudbu, divadlo a další formy kultury. Mnohé také navštěvovaly historická místa, jako jsou ruiny starověkého Říma nebo anglické hrady, a kochaly se přírodními krásami evropského venkova.

Na cestách si ženy často vedly podrobné deníky a psaly domů dopisy, v nichž popisovaly své zážitky. Některé z těchto zpráv se dochovaly a poskytují cenné poznatky o zkušenostech cestovatelek v 19. století. Celkově bylo cestování do Evropy pro americké ženy důležitým způsobem, jak si rozšířit obzory a získat nové zkušenosti v době, kdy byly příležitosti pro ženy v mnoha oblastech společnosti omezené. Na svých cestách čelily mnoha restrikcím, ať už

⁴⁵ Citováno v knize Alison BUNT a Gilian ROSE, ed., *Writing Women and Space, Colonial and Postcolonial Geographies*, New York 1994, s.1.

⁴⁶ S. ROBERTSON, *American women...*, s. 217.

⁴⁷ *Tamtéž*.

ekonomickým, legálním nebo ideologickým, které se je snažily udržet v jejich vymezeném prostoru.⁴⁸

Jak již bylo zmíněno výše, cestovatelky podávaly zprávy o svých cestách formou dopisů domů či zápisů v cestovních denících později zveřejněných. Takovými cestovatelkami jsou i ženy, jejichž díla jsou analyzována v práci.

První zkoumanou ženou v našem výběru, je již zmíněná Margaret, celý jménem MARGARET FULLER OSSOLI, narozená 23. května roku 1810 v Cambridgeportu v Massachusetts jako první z devíti dětí Timothyho a Margaret (Crane) Fullerových.⁴⁹ Z memoárů, které její přátelé zpracovali na základě jejích dopisů zasílaných do redakce časopisu *The New York Tribune* a z jejích poznámek, víme, že otec Margaret byl uznávaným právníkem a energickým politikem.⁵⁰ Mezi jeho hlavní cíle bezpochyby patřilo stát se uznávaným občanem a tento pohled na svět zdědila naše cestovatelka po něm.

Otcův vliv dominoval po celé její dětství. Jednalo se o osobu silného charakteru a úspěšného muže ve veřejném životě. V pozdějším věku se stal panovačným a podrážděným, k čemuž přispěl fakt, že byl od začátku zklamaný, že jeho prvním narozeným dítětem nebyl chlapec, nýbrž dívka. Proto se Margaret dostalo téměř výhradně mužského vzdělání, které bylo definováno náročným režimem učení a velkým apelem na četbu antických klasiků. Již v sedmi letech četla Ovidia a Vergilia. Inteliktuálně rychle dospěla. Náročné životní nastavení si vybralo později svoji daň, když začala trpět bolestmi hlavy a nočními můrami.⁵¹

Ve druhé polovině 20. let 19. století Margaret vstupuje do intelektuální společnosti okolo Harvardovy univerzity jako konverzátorka a zázračné dítě. Zde se seznamuje s lidmi z okruhu transcendentálního hnutí,⁵² kteří budou do budoucna jejími blízkými přáteli a později spolu budou plánovat cestu do Evropy. Po smrti jejího otce v roce 1835 se však plán hrouť, protože jako nejstarší dcera je nucena převzít roli hlavy rodiny.⁵³

Fullerová byla po celý život nespokojená s náboženskými doktrínami definujícími prostředí, ve kterém vyrůstala. Využívala svého společenského vlivu, i když do značné míry omezeného kvůli sociálním omezením žen, pro soustavné vyjadřování své nespokojenosti, a to jak po stránce

⁴⁸ S. ROBERTSON, *American women...*, s. 217.

⁴⁹ James T. EDWARD – James J. WILSON – Paul S. BOYER, *Notable Women 1607–1950, A Biographical Dictionary, Volume I*, Cambridge 1974, s. 678.

⁵⁰ Margaret FULLER, *Memoirs of Margaret Fuller Ossoli, Volume I*, 2004. Dostupné online (<https://www.gutenberg.org/cache/epub/13105/pg13105.html>), [citováno k 1.3.2023].

⁵¹ *Tamtéž*, s. 61.

⁵² Transcendentalismus byl americký myšlenkový směr srovnatelný s evropskou verzí romantismu. Jedním z hlavních rysů hnutí byl blízký vztah k přírodě – Zdeněk R. NEŠPOR, *Sociologická encyklopedie, transcendentalismus*. Dostupné online (<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Transcendentalismus>), [citováno k 13.4.2023].

⁵³ J. EDWARD – J. WILSON – P. BOYER, *Notable Women...*, s. 679.

mluveného slova, tak i psaného. V roce 1937, když pracovala jako učitelka na střední škole Greene na Rhode Islandu, vedla výuku o právech žen. V létě 1839 napsala svou první knihu, která byla o rok později publikována v kulturním časopisu *The Dial*.⁵⁴ V Bostonu mezi lety 1839–1840 předsedala setkáním tzv. Bostonských konverzací.⁵⁵ Jednalo se o kulturní prostor pro ženy, které tak získaly možnost konverzovat o mytologii, umění, vzdělání nebo víře a svých právech. Setkání, které tímto způsobem podporoval šíření feministických myšlenek, navštěvují manželky vlivných mužů a slavné ženy, například manželka Ralpa Waldo Emersona,⁵⁶ který byl jedním z nejbližších přátel Fullerové, žena Horace Manna⁵⁷ nebo Elizabeth⁵⁸ a Sophie⁵⁹ Peabodyovy. Osobní kouzlo, které Margaret vyzařovala, nešlo přehlédnout. Caroline Healeyová, další účastnice těchto pravidelných setkání se o ní vyjádřila takto: „Její tok jazyka a síla asociace jsou velmi plynulé. Tím posledním mám na mysli schopnost vnímat, vybavovat si a spojovat odlišné články v řetězci myšlení.“⁶⁰ Bostonské konverzace trvaly až do jejího odchodu do New Yorku v roce 1844.⁶¹

Přesto se ale našli lidé, kteří neoceňovali její temperament. Než se s Ralphem Emersonem stali blízkými přáteli, zanechala na něm negativní dojem, který okomentoval slovy: „Tím nejchladnějším způsobem neváhala říci svým přátelům: ‚Nyní znám všechny lidi v Americe, které stojí za to znát, a nenacházím žádný intelekt srovnatelný s mým vlastním.‘“⁶²

Po smrti otce musela převzít zodpovědnost za rodinu a právě v této době naplno pocítila omezování žen v 19. století. Rozhodla se nenechat se zasadit do sociálního rámce, který společnost ženám vytvořila, a svůj postoj naplno vyjádřila v manifestu feminismu v roce 1845.⁶³ Přátelství s Emersonem a nově objevené myšlenky transcendentalismu posílily její feministické myšlení. V roce 1840 se společně s Emersonem na čtyři roky podílela na produkci časopisu *The Dial* a v roce 1842 dokonce převzala vedení jeho redakce. To jí umožnilo podniknout v roce 1843 první velkou cestu po středozápadní Americe a na základě poznámek z cesty vydat knihu *Summer on the Lakes*. Ohlas knihy jí otevřel cestu do New Yorku, kam dostala pozvání od vlivného redaktora Horace Greeleyho jako literární kritička pro noviny *The New York Tribune*.⁶⁴ Ziskem pracovního místa ve známém deníku se jí otevřela možnost ovlivňovat nejen veřejné mínění, ale po povýšení na

⁵⁴ J. EDWARD – J. WILSON – P. BOYER, *Notable Women...*, s. 679.

⁵⁵ Laraine FERGENSON, *Margaret Fuller; transcendental feminist*, *The Concord Saunterer*, Vol. 15 (4), 1980, s. 13.

⁵⁶ Americký filozof, esejista a vůdčí osobnost hnutí transcendentalismu.

⁵⁷ Americký reformátor, odpůrce otroctví a politik podporující veřejné vzdělávání.

⁵⁸ Americká pedagožka a překladatelka. Otevřela první anglickou mateřskou školku v USA.

⁵⁹ Americká malířka a ilustrátorka.

⁶⁰ Caroline HEALEY, *Caroline Dall's Reminiscences of Margaret Fuller*, *Notebook of Caroline Healey*, vol. 22 (4), 1974, s. 426.

⁶¹ J. EDWARD – J. WILSON – P. BOYER, *Notable Women...*, s. 680.

⁶² M. FULLER, *Memoirs...*, s. 234. Dostupné online (<https://www.gutenberg.org/cache/epub/13105/pg13105.html>), [citováno k 1.3.2023].

⁶³ L. FERGENSON, *Margaret Fuller...*, s. 12.

⁶⁴ J. EDWARD – J. WILSON – P. BOYER, *Notable Women...*, s. 680.

redaktorku časopisu mohla cestovat. Stala se tak první ženskou žurnalistkou žijící z vlastního platu a jako zahraniční korespondentka se i přes počáteční diskriminaci kvůli pohlaví vydala do Evropy, kde načerpala informace pro své články zveřejňované pod záštitou časopisu.

Druhá žena v našem výběru, MARY CADWALADER JONESOVÁ, byla trochu jiný případ. Přestože stejně jako Margaret Fullerová vyrůstala v zámožné rodině a díky otcem naordinované výchově získala odlišný pohled na svět než většina žen v 19. století, její životní osud byl značně odlišný. Narodila se ve Filadelfii v prosinci roku 1850. Její otec se jmenoval William Henry Rawle a vzal si za manželku Mary Cadwalader. Jonesová byla vzdělaná, navštěvovala školu slečny Irwinové ve Filadelfii a později prestižní Vassar College.⁶⁵ Po dokončení svého vzdělání se stala aktivní ve filadelfské společnosti, hostila a účastnila se mnoha akcí. Její setkání, která sama vedla, a díky kterým se stala známou po celém New Yorku, nesla název Nedělní odpoledne. Akce se konala u ní v domě a navštěvovaly ji známé literární figury, jakými jsou například Edith Whartonová⁶⁶ nebo Henry James. Byla talentovanou spisovatelkou, během svého života vydala dvě knihy, včetně zde analyzované cestovatelské příručky *European Travel for Women*. Byla také autorkou několika článků zaměřených zejména na oblast na spokojenost zdravotních sester a na reformy zdravotnického systému.⁶⁷

Mary od dětství s otcem cestovala po Filadelfii a setkávala se tak s lidmi, kteří jí pomohli nalézt lásku ke knihám a poezii. Naskytla se jí možnost naživo slyšet Charlese Dickense nebo se osobně setkat s herečkou Fanny Kemble.⁶⁸ Zlom v jejím poklidném životě nastal roku 1860, kdy její mladší bratr a matka zemřeli. Musela tak zastat matčinu roli a brzy dospět. Její vztah s otcem se stal bližším a ona se cítila lépe mezi staršími lidmi, jakými byli například otcovi přátelé, než se svými vrstevníky. Hodně cestovali a Jonesová si tak naplňovala touhy po dobrodružstvích. Jejich cestování zahrnovalo i Evropu. Během občanské války s otcem navštívila Bílý dům a seznámila se s prezidentem Lincolnem. V roce 1865 se plavila na ceremoniál ve Fort Sumter, kde pracovala jako otcova sekretářka a poznávala tak další vlivné muže. S bratrancem Johnem Lambertem Cadwaladerem, který byl právník, jezdila Mary každý rok do Skotska jako jeho hosteska.⁶⁹

Potom, co se otec znovu oženil se sestřenicí její matky, Mary ztratila jeho pozornost. Následující rok se vdala za bratra slavné spisovatelky Edith Whartonové, a odstěhovala se do New

⁶⁵ S. GUNTER, *Dear Munificent Friends...*, s. 125.

⁶⁶ Americká spisovatelka a designérka, patřila do kruhu nejvyšší aristokracie v New Yorku a byla první ženou – nositelkou Pulitzerovy ceny v oblasti fikce.

⁶⁷ Mary Cadwalader Jones Correspondence, Yale Collection of American Literature, Beinecke Rare Book and Manuscript Library. Dostupné online (<https://archives.yale.edu/repositories/11/resources/1568>), [citováno k 20.3.2023].

⁶⁸ S. GUNTER, *Dear Munificent Friends...*, s. 125.

⁶⁹ *Tamtéž*, s. XX.

Yorku. Jejich manželství bylo chladné, ale s Edith vzájemně sblížily. V New Yorku si vybudovala kolem sebe spletitou sociální síť lidí, jež zahrnovala i Henryho Jamese, který později vydal jejich společnou korespondenci.⁷⁰

V roce 1900 Mary vydala svoji knihu *European Travel for Women*, která měla za účel sloužit jako průvodce ženám, které se rozhodly navštívit Evropu. Kniha obsahovala i tipy na ostatní dobré cestovní průvodce. Zemřela v roce 1935 v hotelu v Londýně.⁷¹

2.1.1 Věk

Je těžké určit přesný věk, ve kterém Američanky v 19. století nejvíce cestovaly, protože způsoby a důvody cestování se lišily v závislosti na individuálních okolnostech a společenských normách dané doby. I když neexistuje žádný konkrétní věk, kdy ženy v 19. století nejpravděpodobněji do Evropy cestovaly, byly to typicky mladší ženy, které dokázaly využít těchto příležitostí, protože starší ženy mohly mít rodinné nebo jiné povinnosti, které je limitovaly v samostatné aktivitě.

Na základě dosavadního výzkumu víme, že zahraniční cesta byla považována za jakýsi „vrchol“ vzdělání, kdy se studentům naskytla možnost ověřit si své získané vzdělání v praxi. K této praxi se postupně přidával širší okruh lidí ze středních vrstev obou pohlaví. Přesto ale v 19. století platilo, že ženě stačila maximálně jedna zahraniční cesta, a to pro řádné zakončení vzdělání, potom se její místo mělo dle společenských norem omezit na rodinný krb.⁷²

V pracovním prostředí se ženám naskytla možnost cestovat do zahraničí velmi zřídka kvůli společenským restrikcím. Stále ještě poměrně striktní vymezení ženského prostoru a jeho okleštěnost se na ženách odrazily ve formě časté diskriminace. Jedním z takových případů je i cestovatelka v našem výběru, Margaret Fullerová. S nápadem cesty do Evropy přišla po svém povýšení na post editorky v časopisu *The New York Tribune*.⁷³ Z redakce se jí pozitivního ohlasu zprvu nedostávalo z důvodu, že na ženu bylo stále nahlíženo jako na křehký element, pro který je nebezpečná jakákoliv cesta bez doprovodu. A pokud by byl zajištěn doprovod, jednalo by se o nákladnější cestu, než kdyby se na ni vydal muž. Margaret se ale nenechala odradit a dokázala využít svého nově nabytého postavení. Sama se povýšila na pozici zahraniční korespondentky časopisu a cestu do Evropy se jí podařilo zrealizovat. V době, kdy se vydala do Evropy, jí bylo 36 let.

⁷⁰ S. GUNTER, *Dear Munificent Friends...*, s. 126.

⁷¹ *Tamtéž*, s. 129.

⁷² M. LENDEROVÁ a kol., *Z dějin...*, s. 41.

⁷³ S. CHEEVER, *American Bloomsbury*, s. 98.

Příběh Cadwalader Jonesové byla zcela jiný, již od útlého věku cestovala po Americe s rodiči. Po smrti matky se její vztah s otcem prohloubil a díky tomu se dostala i na symbolicky významná místa jako byl Bílý dům nebo do Charlestonu v jižní Karolině na sklonku občanské války.⁷⁴ Když překonala hranici věku dvaceti pěti let, cestovala s příbuznými nejen po Americe, ale dostala se i do Evropy. Poté, co si vzala nejstaršího bratra Edith Whartonové, se jí otevřely dveře ještě dál. Běžně navštěvovala Anglii a Francii. Oproti většině viktoriánských žen bylo o Mary známé, že dychtila po dobrodružstvích a byla otevřená všem možnostem v této oblasti. Její cestování bylo spjaté hlavně s návštěvami známých a přátel, ale cestovala až do samého konce života, kdy v roce 1935 zemřela v Londýně na zápal plic.⁷⁵

2.1.2 Sociální postavení/rodinný stav

Během 19. století americké ženy, které cestovaly do Evropy, obvykle patřily k vyšší třídě. Cestování v této době bylo drahé a dovolit si podnikání takových cest mohli jen bohatí. Ženy, které cestovaly do Evropy v 19. století, často hledaly vzdělání, kulturu a zdokonalení. Pro rodiny z vyšších vrstev bylo běžnou praxí posílat své dcery na delší dobu do Evropy, aby získaly vzdělání v evropském stylu a navštěvovaly dokončovací školy a získaly kontakt s uměním a kulturou.

Mezi nejznámější americké ženy, které cestovaly do Evropy ve zkoumaném období, patřily Louisa May Alcottová, Margaret Fullerová a Edith Whartonová. Všechny tři pocházely z bohatých rodin a měly přístup k finančním zdrojům potřebným k uskutečnění dalekých cest.

Margaret Fullerová pocházela z vážené rodiny ve Spojených státech a narodila se do poměrně privilegovaného společenského postavení. V dospělosti se etablovala jako uznávaná spisovatelka, redaktorka a intelektuálka. Měla důležité kontakty v literárních a politických kruzích ve Spojených státech i Evropě a hrála významnou roli ve feministickém hnutí své doby. Navzdory svým úspěchům a vysokému postavení ale čelila výzvám a diskriminaci a jako žena ve společnosti ovládané muži byla často kvůli svému pohlaví marginalizována nebo přehlížena. I přes své postavení musela o cestu do Evropy poměrně dlouho usilovat a potýkat se s překážkami, které přicházely ze strany redakce. V první řadě se jim nelíbilo, že by žena měla vyrazit na cestu sama. Druhým aspektem byly finance, neboť v redakci převládal názor, že pokud by na cestu vyjel muž, nebyla by tak nákladná.

⁷⁴ S. GUNTER, *Dear Munificent Friends...*, s. 126.

⁷⁵ *Tamtéž*, s. 129.

Mary Cadwalader Jonesová se narodila také do vážené a bohaté filadelfské rodiny.⁷⁶ Její rodiče se běžně účastnili nebo pořádali významné akce ve městě a patřili mezi členy nejvyšší aristokracie. Sociální status Jonesové se nezměnil ani potom, co si vzala Frederica Rhinelanda Jonese, neboť jeho rodina se také řadila mezi nejvyšší okruh newyorské smetánky. Díky svému sociálnímu postavení měla Mary dostatek financí na pokrytí svých častých cest do zahraničí. Poté, co společně v manželství strávili 12 let a následně žili nějakou dobu odděleně, se rozvedli.⁷⁷ Spolu přivedli na svět jejich jedinou dceru, Beatrix Cadwalader Jonesovou, která se v pozdější době stala prominentní krajinářskou architektkou.⁷⁸

2.1.3 Sama nebo s někým?

Cesty mezi Starým a Novým světem byly podnikány během 19. století stále častěji, přesto ale bylo na ženské cestování nahlíženo jako na něco nezvyklého. O to nezvyklejší bylo, pokud žena cestovala sama. Na počátku 19. století cestovali do zahraničí především bohatí muži, kteří se vydali na velkou cestu po Evropě, aby si doplnili vzdělání a poznali různé kultury. Cestování žen bylo omezenější a mnozí považovali za nevhodné, aby ženy cestovaly samy nebo bez mužského společníka. Jako první příklady, než přistoupíme k oběma ženám, které práce analyzuje, lze mezi americké cestovatelky uvést Julii Ward Howovou či Sophii Hawthornovou. Obě ženy byly na svých cestách doprovázeny svými manžely, podobně jako Harriet Beecher Stowová a Emma Willardová vzala s sebou na cesty své děti. Ženy, které ještě nebyly vdané, jako například Louisa May Alcottová, mohly vycestovat pouze tehdy, pokud byly přizvány, aby doprovázely své přátele jako jejich společnice.⁷⁹

Do poslední skupiny cestovatelek lze zařadit také Margaret Fullerovou. Poprvé vycestovala ve společnosti několika přátel po jezerech a západních krajích Spojených států amerických, konkrétně s Jamesem Freemanem Clarkem a jeho sestrou v roce 1843 po středozápadě.⁸⁰ Z této cesty vzešlo její první slavnější dílo *Summer on the Lakes*, které jí zajistilo místo literární kritičky v časopise *The New York Tribune*.⁸¹ Když v roce 1846 připlula do Evropy, byla ještě svobodnou ženou bez manžela. Cestovala sem ve společnosti několika amerických přátel a známých. Její cesta

⁷⁶ M. Cadwalader Jones Correspondence, Yale Collection of American Literature, Beinecke Rare Book and Manuscript Library. Dostupné online (<https://archives.yale.edu/repositories/11/resources/1568>), [citováno k 20.3.2023].

⁷⁷ S. GUNTER, *Dear Munificent Friends...*, s. 125.

⁷⁸ *Tamtéž*, s. 127.

⁷⁹ S. FOSTER, *American Women...*. Dostupné online (<https://baas.ac.uk/baas-archive/2010/05/shirley-foster-american-women-travellers-to-europe-in-the-nineteenth-and-early-twentieth-centuries/#ch4>), [citováno k 1.3.2023]

⁸⁰ J. EDWARD – J. WILSON – P. BOYER, *Notable Women...*, s. 680.

⁸¹ L. FERGENSON, *Margaret Fuller...*, s. 14.

ale nesouvisela ani tak s cestováním s přáteli, jako s prací. Díky své práci získala možnost cestovat do Evropy jako zahraniční korespondentka časopisu a měla podávat zprávy ze svých cest v podobě dopisů zasílaných do redakce.⁸²

Své nadšení pro cestování sdílela Mary Cadwalader Jonesová zejména s rodinou a přáteli. I když se konkrétně nezmiňuje o tom, s kým cestovala a kam přesně, z dosavadních výzkumů je patrné, že cestovala zejména s rodinnými příslušníky jako jejich doprovod. Podnikla například cestu se svým bratrancem, Johnem Lambertem Cadwaladerem do Skotska. Vzhledem k tomu, že byl prominentním právníkem a ve Skotsku měl své zájmy a kontakty, opakovali společně tuto cestu každoročně.⁸³ Potom, co se jí narodila dcera, podnikala cesty i s ní a Edith Whartonová, která působila v zahraničí jako literární kritička.⁸⁴ Přestože měla Mary živého a dychtivého ducha po dalších dobrodružstvích, sama se na cestu nikdy nevydala. Stejně tomu bylo i u Margaret Fullerové. Navzdory tomu, že obě ženy byly samostatnými a emancipovanými ženami, sociální koncept cestování, který zahrnoval doprovod žen na cestě, nebyl narušen.

2.2 Důvody cestování

Další velkou zajímavou otázkou jsou důvody, proč americké ženy v 19. století cestovaly. Důvodů je hned několik, hlavním z nich bylo kulturní obohacení. Mnoho amerických žen 19. století cestovalo do Evropy, aby zažily bohatou kulturu a pronikly do historie kontinentu. V první řadě navštěvovaly evropská muzea, galerie a historické památky, aby hlouběji porozuměly místními umění, architektuře a historii.

Proto jako jeden z prvních důvodů je nutno zmínit vzdělání. Přestože v americké kultuře byly soustavně vysílány signály ke změně v postavení žen, přijímány byly pozvolna. Mezi první milník ve změně patří určitě Margaret Fullerové, která před cestou po americkém Středozápadě realizovala výzkum na půdě Harvard College. Stala se tak první ženou, které bylo dovoleno vstoupit do knihovny univerzity.⁸⁵ Ostatní ženy ale takové štěstí neměly, proto často cestovaly do Evropy, aby zde získaly vysokoškolské vzdělání nebo navštěvovaly školy a univerzity. Vyhledávaly renomované instituce jako univerzitu v Oxfordu nebo Sorbonně, aby podpořily své akademické ambice.⁸⁶

⁸² J. QUINN a kol., *Lectures...*, s. 158.

⁸³ S. GUNTER, *Dear Munificent Friends...*, s. XVII.

⁸⁴ *Tamtéž*, s. XX.

⁸⁵ Abby SLATER, *In Search of Margaret Fuller*; New York, 1978, s. 83.

⁸⁶ M. FULLER, *At Home...*, s. 193.

Ne všechny ženy cestovaly výhradně kvůli vzdělání. Některým poskytlo cestování do Evropy příležitost setkat se a provdat se za bohaté evropské muže. To platilo zejména pro ty z bohatých rodin, které se snažily udržet nebo zlepšit své sociální postavení.

Nemalé množství cestovatelek také vyráželo do Evropy za dobrodružstvím a objevováním. Mnoho žen cestovalo jen kvůli dobrodružství a vzrušení z objevování nových míst a kultur. Snažily se vymanit z omezení svého pohlaví a společenských norem a získat nové zkušenosti. Do této skupiny můžeme později zařadit i ženu v našem výběru, Mary Cadwalader Jonesovou.

Některé cestovatelky dávaly přednost evropským destinacím jako jsou lázeňská města v Německu a Švýcarsku. Byla oblíbená mezi ženami hledajícími úlevu od různých zdravotních potíží. Doufaly, že budou těžit z vlastností přírodních pramenů a dalších léčebných procedur.

Některé ženy odcestovaly do Evropy, aby se účastnily společenských a politických hnutí, konferencí a setkání, na kterých obhajovaly práva žen. Do této skupiny patří i žena z našeho výběru, Margaret Fullerová, která v rámci Grand Tour zažila a aktivně podporovala římskou revoluci v Itálii mezi lety 1847–1849.⁸⁷

Margaret Fullerová (1810–1850) byla významná americká spisovatelka, novinářka a obhájkyň práva žen, která do Evropy cestovala v letech 1846–1847. Fullerová se sice hluboce zajímala o politické a sociální otřesy své doby, včetně revolucí roku 1848 v Evropě. Svou cestu viděla jako příležitost pozorovat tyto události z první ruky a zapojit se do tehdejších intelektuálních a politických debat.

Politická angažovanost ale nebyla jediným důvodem pro její cestu, nelze totiž pominout snahu využít cestu ke svému intelektuálnímu a kulturnímu obohacení. Fullerová byla vášnivou studentkou evropské literatury, filozofie a umění. Svou cestu chápala jako příležitost ponořit se do intelektuálního a kulturního světa Evropy, zejména do Itálie, kterou považovala za kolébkou západní civilizace. Proto s touto zemí cítila i hluboké duchovní spojení.⁸⁸

Do Evropy ji ale primárně zavedly profesionální příležitosti. Fullerová byla novinářkou a redaktorkou a svou cestu viděla jako možnost k navázání profesionálních kontaktů a shromáždění materiálů pro své psaní. Doufala, že o svých cestách napíše články a knihy, které budou publikovány v amerických časopisech a novinách, především v jejím domovském *New York Tribune*. Nelze opominout ani perspektivu osobního růstu. Svou cestu do Evropy vnímala jako šanci vymanit se ze sociálních omezení a znovu se objevit jako nezávislá, svobodná žena.

Do naprosto odlišné skupiny cestovatelek oproti Margaret Fullerové lze zařadit Mary Cadwalader Jonesovou. Ncestovala za účelem kariérního postupu ani politické angažovanosti, ale

⁸⁷ L. FERGENSON, *Margaret Fuller...*, s. 17.

⁸⁸ *Tamtéž.*

tak jak sama uvádí ve svém průvodci,⁸⁹ její snaha tkvěla v touze dokázat, že ženy mohou nejen podnikat cesty, ale že je mohou podnikat bez nutné pomoci mužů.⁹⁰ Snažila se ze svých cest vytěžit maximum. I když většinou cestovala za příbuznými, navštěvovala na svých cestách centra – skutečná či symbolická – evropské kultury, jakým bylo například Britské muzeum, Tower of London, či Parlament v Anglii,⁹¹ nebo pařížská divadla ve Francii.⁹² Lze ji řadit mezi dámy, které své cestování spojovaly s rekreací a vzděláním. O všech plánovaných místech k návštěvě v konkrétní zemi Evropy si v Americe získala informace z dostupné literatury předem, a následně je pak v praxi využila na daném místě po příjezdu. Takže pokud si přečetla zajímavosti o Parlamentu, při jeho návštěvě pak srovnávala dosud získané informace s realitou a hodnotila, do jaké míry ji skutečný stav věcí zklamal či nadchl.

⁸⁹ M. Cadwalader JONES, *European Travel for Women, Notes and Suggestions*, New York 1900.

⁹⁰ *Tamtéž*, s. VII.

⁹¹ M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 106.

⁹² *Tamtéž*, s. 151.

3. Přípravy a cestování v praxi

3.1 Příprava na cesty

Pokud se americká cestovatelka rozhodla vyrazit na cestu do Evropy v 19. století, příprava na samotné uskutečnění cesty byla neodmyslitelnou součástí. Do značné míry tento fakt platí i v aktuální době. Díky detailní rešerši cestovatelky například zjišťovaly, která místa jsou bezpečná na návštěvu, a která naopak je dobré vynechat.

Mary Jonesová se opírala o dva způsoby, jak cestovat. Podle toho, který z nich plánovala využít, bylo nutné přizpůsobit přípravu. První hodnotí jako finančně nákladnější styl, který neumožňuje hlubší poznání konkrétního místa. Takové putování se vyznačuje rychlým příjezdem na místo, svižným a ne příliš bádavým zkoumáním okolní krajiny a následným rychlým odjezdem na další plánované místo. Celý proces se tak opakuje až do ukončení putování.⁹³ Druhý způsob je poněkud sofistikovanější. Po příjezdu na místo je záměr se zde zdržet na pár dní a celou lokalitu v klidu projít, probádat a zaměřovat se i na drobnější detaily místa. Tento styl není tolik finančně náročný vzhledem k tomu, že není nutné tak často platit za dopravní prostředky a komfort na cestě. Mimo jiné umožňuje hlubší poznání a citovou angažovanost v lokalitě. Cadwalader konkrétně tento způsob preferuje a doporučuje ve svém průvodci i ostatním ženám, které plánují vyrazit na cestu po Evropě⁹⁴ a pokud má cestovatelka dostatek prostoru, dle jejího názoru je tento způsob mnohem naplňující.

Pro obě ženy v našem výběru platilo, že považovaly za vhodné nejprve zjistit kam pojedou, naplánovat hrubý koncept cesty a zjistit si více informací o mravech a způsobech chování v destinaci, kterou plánují navštívit. Díky tomu na cestách předcházely případnému nepochopení a nebylo nutné čelit nedorozuměním. Důležitým faktorem byli i společníci, kteří je měli doprovázet na cestě. Podle Mary Jonesové měla být cestující skupina rozmanitá a složená z lidí, kteří měli odlišné schopnosti, ale podobný vkus. Vzájemně si tam vypomohli, neboť každý ze skupiny měl konkrétní zodpovědnost, například nastudování jízdních řádů nebo zajištění ubytování. Pokud měla skupina plán navštívit i jiné země mimo Velkou Británii, bylo vhodné mít s sebou někoho, kdo ovládal tamější jazyk. Pokud nikdo takový k dispozici nebyl, bylo příhodné před realizací cesty navštěvovat kurz cizího jazyka, aby cestovatelka alespoň získala představu o znění dané řeči.⁹⁵ Ale i v případě Anglie, kde je mluvený jazyk velmi podobný jako v Americe, autorka uváděla, že se zdejší angličtina změnila. Považovala za nutné se na angličtinu v Anglii adaptovat, ať už se jednalo

⁹³ M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 4.

⁹⁴ *Tamtéž*, s. 5.

⁹⁵ *Tamtéž*, s. 9.

o výslovnost nebo přízvuk, s jakým místní obyvatelé slova vyslovovali. V základu ale viděla výhodu v neznalosti cizího jazyka v jiné zemi než Anglie, a to zejména proto, že návštěvou destinace mohla jen profitovat a rozšířit si obzor, a to po stránce jazykové, ale i v oblasti kultury. Nevýhodou neznalosti jazyka byl fakt, že se cestovatelka musela držet předem naplánované trasy.⁹⁶ Margaret Fullerová otázku znalosti jazyka taktéž nepodceňovala. Byla si vědoma, že i když byla její znalost jazyků rozsáhlá, stále existovala (a existují dodnes) různá nářečí. Jako příklad lze uvést Itálii, kde Margaret hovoří o benátském nářečí, kterému byla schopna porozumět. Oproti tomu Miláňanům nerozuměla ani slovo. V rámci přípravy na cestu se učila italštinu na kurzu v Americe.⁹⁷

Během úvah o rozložení času na cestě mezi destinacemi Mary Jonesová zvažovala, kolik času si může dovolit strávit v konkrétní destinaci, rozkládala si pobyt na dny a týdny a v neposlední řadě, pokud plánovala dlouhou cestu, počítala i s výrazně většími výdaji. Její styl cestování, a tudíž i příprava, odpovídaly snaze vidět co nejvíc za co nejméně peněz. Než vůbec Jonesová vyjela na cestu, navštívila cestovní kancelář Thomas Cook, o které se budeme zmiňovat více dopodrobna v kapitole *Cesty a úřady*. Tam si zajistila lístky na vlaky a parníky předem a získala tak možnost sestavit si hrubý rozvrh cestování.⁹⁸ Co se plavby parníkem přes oceán týče, zvažovala mnoho možností, od snášenlivosti plavby po množství utracených peněz během plavby. Nevynechala ani otázku zavazadel a jejich dopravy tak, aby se jí během putování neztratily. Totéž se dá říct o cizích měnách. Považovala za nutné si zjistit, ve které zemi bude potřebovat jaké peníze a pořídit si cizí měnu před vyplutím. Zjistila si, kde všude přijímají americkou měnu, typicky na všech lodích. Poplatky na lodi už ale byly placeny v šilincích na anglické a ve francích na francouzské lodi. Počítala s tím, že může ušetřit peníze tak, že bude platit více cizí měnou místo jejího amerického ekvivalentu, neboť byl dolar v tehdejší době silnější. To však platilo pouze za předpokladu, že jej předtím výhodně směnila.⁹⁹ Výrazně ve svém díle zmiňuje akreditivy, ve kterých shledávala mnoho výhod pro ženy. Obvykle nebyly vystavovány za méně než pět set dolarů a fungovaly jako pojistka v případě nehody nebo nemoci. Mary považovala akreditivy za svůj nejcennější majetek na cestu, proto si na ně dávala pozor, každý si číslovala a bedlivě si hlídala, kam akreditivy založila a v jaké měně je pořídila.¹⁰⁰ Pořízení cestovního pasu byla samozřejmost pro obě zmiňované dámy.

V neposlední řadě obě ženy uvažovaly nad množstvím oblečení, které si plánovaly vzít s sebou na cestu. Snažily se věci pořídit v Americe levně, ale zároveň, aby jich nebraly s sebou zbytečně mnoho, protože se nechtěly zdržovat.

⁹⁶ M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 22.

⁹⁷ M. FULLER, *At Home...*, s. 237.

⁹⁸ *Tamtéž*.

⁹⁹ M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 32.

¹⁰⁰ *Tamtéž*, s. 24.

Cesta na evropský kontinent měla několik částí, plavba do Evropy, čas strávený v destinaci, odjezd z destinace, cesta na další plánované místo a celý koloběh se takto opakoval. Bylo proto nutné, pokud možno, cestu naplánovat do detailů, aby pak cestovatelku nic nemilého nepřekvapilo. Toho si byly vědomy obě ženy. Nejprve se ale musíme věnovat otázce úřadů, které musely cestovatelky navštívit v jednotlivých destinacích.

3.2 Cesty a úřady

Do poloviny 19. století byly pasové a celní kontroly velmi přísné. Mírnější podmínky uzákonily až liberální úřady. Do té doby bylo na některých úřadech potřeba uvést i důvod cesty do zahraničí. Bez potřebného dokumentu, který potvrzoval předložení pasu v destinaci, cestovatelé nemuseli být vpuštěni do dostavníku, vlaku nebo lodi¹⁰¹ a každá kontrola stála finanční výdaje.

Pro obě naše cestovatelky bylo typické, že musely navštívit celnici. V Anglii Mary Jonesová píše, že zdejší celnice byla velmi přísná, ale pro ženy bylo snazší se přes ni dostat. Celníci kontrolovali tabákové výrobky a lihoviny. Nebyla ani překvapena faktem, že na francouzské parfémů zde platilo clo, ale naštěstí jich neměla s sebou příliš mnoho, aby je celníci řešili.¹⁰² V tehdejší době se zvažovalo ujednání mezi anglickou a francouzskou celníci, které by znamenalo, že při následující cestě z Anglie do Francie budou zavazadla prohlédnuta anglickým úředníkem ještě v Anglii. Odpadala by tak nutnost zavazadla opět kontrolovat znovu ve Francii, což by pro Mary bylo velmi příhodné s ohledem na to, že francouzská celní kontrola byla důkladnější než v Anglii. Tamní celníci hlídali mnoho věcí, tabákem počínaje a alkoholem konče.¹⁰³ Margaret Fullerová takové štěstí neměla. Během přistání v Anglii musela čekat několik hodin, neboť tamní celnice upřednostnila početná zavazadla lorda a lady Falklandových. Ti se s ní plavili na lodi z New Yorku a vzhledem k jejich vysokému společenskému postavení byli odbavováni dříve.¹⁰⁴ Hned na počátku cesty tak potřebovala notnou dávku tolerance a trpělivosti.

Důležitým prvkem na cestě v oblasti úřadů, byla ambasáda. V Anglii ji navštívila Mary Jonesová, aby zjistila, na co vše má během pobytu ve zdejší zemi nárok a jaká jsou její práva.¹⁰⁵ Margaret Fullerová její návštěvu taktéž nevynechala, zajistila si tak ochranu, asistenci a cestovní rady. Věděla, že se během svých cest může setkat s obtížemi, jako byly například krádeže, nemoci nebo nehody a velvyslanectví jí tak mohlo poskytnout případnou pomoc. Dalším ze způsobů,

¹⁰¹ M. LENDEROVÁ, *Dámská jízda...*, s. 32.

¹⁰² M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 89.

¹⁰³ *Tamtéž*, s. 135.

¹⁰⁴ M. FULLER, *At Home...*, s. 121.

¹⁰⁵ M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 130.

jakými velvyslanectví pomáhalo, bylo sdělování informací o tom, kde je možné se ubytovat, jak se ve městě a po zemi nejlépe pohybovat a co dělat v případě nouze. Také nelze opomínat registraci zavazadel, se kterou měla Mary Jonesová více starostí na kontinentu, než v Anglii. Oceňovala ale, že registrace probíhala stejně jak v Itálii, tak v Německu. Na vlakovém nádraží ji zpravidla portýr odnesl její zavazadla do kontrolní kanceláře (samozřejmě požadoval spropitné) a ona musela vždy balit tak, aby váha jejího kufru nepřesáhla hranici 30 kilogramů ve Francii nebo 25 v Německu. V Itálii platila za každý kufr zvlášť. Nahlásila další destinaci plánovanou k návštěvě a získala tak lístek s číslem zavazadel.¹⁰⁶

Před výjezdem si Mary zjistila, kde lze po Evropě najít pobočky cestovní kanceláře Thomase Cooka, které se zaměřovaly na prodej lístků na železnici a parníky. V tehdejší době se jednalo o relativní novinku, kterou, jak se ukazuje, využívaly i ženy – cestovatelky. Na ty se obracela často i přes fakt, že nákup byl dražší než na nádražích nebo přístavech, zejména proto, že se přes tyto úřady daly koupit jízdenky před cestou. Navíc pomohly při hledání ubytování nebo místa na spaní v konkrétní lokalitě. Vyskytovaly se na všech větších nádražích a samozřejmě, jako všude v Evropě, bylo očekáváno spropitné.¹⁰⁷

V oblasti úřadů se oběma ženám hodila jejich jazyková výbava, na kterou obě kladly důraz ještě před zahájením cesty. Pokud znaly lokální mluvu, měly výhodu v komunikaci s místními úřady a lépe se orientovaly v celém procesu potvrzování dokumentů nebo odbavování zavazadel. Margaret, která byla velmi citlivá k místním kulturním normám a zvykům, jednala s úřady snadno i proto, že v navštěvované lokalitě mívala mnoho osobních kontaktů, které jí ulehčily procesy s úřady. O výhodách známých v konkrétních destinacích mluví i Mary Jonesová, která se často odkazovala na přátele nejen v oblasti úřadů, ale i v tipech, jaká místa stojí za návštěvu. Ani jedna z cestovatelek nepodcenila přípravu před cestou, takže se veskrze orientovaly v lokálních úředních procesech a věděly, jaké dokumenty si mají připravit. Jedná se tedy o fakt, který je univerzálně platný bez rozdílu na pohlaví cestovatele.

3.3 Dopravní prostředky

Jak již bylo řečeno, na ženy – cestovatelky si tehdejší společnost teprve zvykala a cestování žen v 19. století nebylo běžné. Tento fakt se odrážel i v oblasti dopravních prostředků. Veřejná doprava byla hluboko do 19. století mužským prostorem, ve kterém se ženy teprve začínaly

¹⁰⁶ M. Cadwalader JONES, *European Travel ...*, s. 168.

¹⁰⁷ *Tamtéž*, s. 22.

pohybovat. Možnosti dopravy byly variabilní a byly vázány na sociální status dámy a závisely na účelu cesty.

Jako první obě cestovatelky řešily způsob, jak se dopravit do Evropy. Jediný způsob, jak se sem dostat relativně rychle a bezpečně, byl parník. Mary Cadwalader Jonesová si zajistila jízdenky předem u kanceláře Thomas Cook a sestavila si dohromady itinerář cesty předem. Margaret Fullerová cestovala stejným způsobem a jako dopravní prostředek použila také parník. Důležitým krokem pro úspěšný start plavby byl včasný příjezd do přístavu. Obě ženy dávaly důraz na kontrolu kabiny před odplutím a využívaly stevardy, aby měly zázemí na palubě. Stevardů bylo v této době na parníku několik, jedna stevardka kabinová, druhá koupelňová a další.¹⁰⁸ Z New Yorku do Anglie cesta trvala obvykle devět dní. Margaret Fullerová zvolila trasu Boston – Liverpool, což byla, v době, kdy Margaret psala dopisy, nejkratší možná trasa přeplutí oceánu.¹⁰⁹ V rychlé plavbě viděla výhodu v jistém času příjezdu. V neposlední řadě si také užívala fakt, že její parník měl širší prostor na palubě a velké pohodlí v ložnicích, což je podle ní dostatečný komfort na přesvědčení Američana, aby plavbu akceptoval.¹¹⁰

Jakmile ženy připluly do Evropy, naskytly se jim široké možnosti v oblasti veřejné dopravy. Ti, kteří si to mohli dovolit, používali pro pohyb po městě nejčastěji kočáry. Mezi lidi vyšší třídy lze zařadit obě naše cestovatelky. Margaret Fullerová využívala pro přepravu na kratší vzdálenosti možnosti kočáru nebo drožky. Tímto způsobem cestovala po Westmorelandu či Kensingtonu.¹¹¹ Také během návštěvy skotské Vysočiny nevynechala tento způsob cestování. Na cestě z Edinburghu do Perthu píše, že je ráda za to, že stihla éru dopravy dostavníkem, protože nejvíc času trávila na střeše kočáru a rozhlížela se po okolí. Občas využila i privátního kočáru, taženého koněm a vedeného kočím. Pro delší vzdálenosti mezi městy využívala zejména vlak a parník. Po železnici cestovala například mezi městy Liverpool a Lancaster, ale poukazuje, že vlak jako způsob přepravy, i když je pohodlný, je zároveň vysoce nerentabilní a nejhlupejší způsob cestování. Nelíbilo se jí, že zde neměla klid na čtení a spánek. Pokud se jí podařilo usnout, její spánek byl kvůli hluku okolo nekvalitní a ona nebyla odpočatá.¹¹² Přesto se ale vlak stával více a více běžným způsobem přepravy a ona si tohoto faktu byla plně vědoma. Když bydlela během svého pobytu ve Skotsku v hotelu, který byl nedaleko památníku spisovatele Waltera Scotta, uvažovala nad způsobem, jak je socha situována. Nedaleko náměstí, na kterém socha stála, měla být brzy vybudována konečná železniční stanice. A i když byla přesvědčena, že stanice krásu místa nenaruší díky maskování

¹⁰⁸ M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 75.

¹⁰⁹ M. FULLER, *At Home...*, s. 119.

¹¹⁰ *Tamtéž*, s. 120.

¹¹¹ *Tamtéž*, s. 136.

¹¹² *Tamtéž*, s. 147.

stromy, nabyla dojmu a ve svých textech uvádí, že slavný spisovatel by nebyl příliš uchvácen pohledem na železniční stanici. Ta podle ní zřetelně značila dobytí Nového nad Starým ve smyslu pokroku, proto došla k závěru, že je Scottova socha k budoucí stanici otočena zády.¹¹³ Z analyzovaných textů je patrné, že přeprava vlakem pro ni sice byla něčím nevyhnutelným, ale fakt, že během cesty musela sdílet prostor i s ostatními cizími cestujícími, ji znepokojoval.

Lod' patřila mezi časté přepravní prostředky, které využila. Například během pobytu na skotské Vysočině, kde se plavila po tamních jezerech. Byla fascinována gaelštinou, která zněla z úst lodníků při zpěvu. Plula po kanálu z Lancasteru do Kendallu nebo v Chalons nasedla na loď do Lyonu.¹¹⁴ Také hojně využívala parník, který byl snadno dostupným a běžným prostředkem a přepravil ji z Anglie do Francie nebo pak z Marseille do Janova a Neapole.¹¹⁵ Často opomíjeným způsobem přepravy je cestování v sedle. I když je cestování koňmo přirovnáváno aristokracii k dopravnímu prostředku nižších vrstev společnosti, Margaret Fullerová jej využívala při svých cestách po Itálii.

Mary Jonesová se řadí mezi vyšší vrstvu společnosti stejně jako Margaret Fullerová. Pro její cestování byly typické volby dostavníku nebo drožky pro pohyb po Londýně. Poukazuje na slušnost tamních drožkařů, kteří za každých okolností dodržují domluvené ceny před výjezdem a na konci cesty se nesnaží smlouvat o vyšší ceně za jízdu. Líbí se jí propracovanost ubytovacího průmyslu a dopravy v Evropě, které jsou podle ní mnohem více rozvinuté zde, než v Americe. Také oceňuje, že doboví průvodci již počítají se železnicí jako s dopravním prostředkem na delší vzdálenost, a to zejména díky výhodě rychlého cestování.¹¹⁶ Naopak kritizuje nedostatečnou železniční síť v Anglii, kde nikde nenašla žádný lokální expres a musela cestovat drožkou a dávat svá zavazadla na střechu kočáru. Železnici vidí jako velkou výhodu. Ráda poznávala lidi a i když si mohla dovolit cestu 1. třídou, zpravidla cestovala po bezpečných destinacích třídou třetí. Potkala tak mnoho zajímavých a milých lidí. Expres z Calais nebo Boulogne do Paříže byl věčně plný a ona uvádí, že je zázrak, když celá skupina cestujících sedí spolu.¹¹⁷

3.4 Ubytování a strava

V 19. století měly Američanky cestující do Evropy široké pole možností stravy a ubytování. Vše záviselo na jejich sociálním statusu, destinaci a osobních preferencích. Možností, kde se

¹¹³ M. FULLER, *At Home...*, s. 140.

¹¹⁴ *Tamtéž*, s. 215.

¹¹⁵ *Tamtéž*, s. 219.

¹¹⁶ M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 90.

¹¹⁷ *Tamtéž*, s. 134.

ubytovat, bylo vzhledem k husté síti hotelů hned několik. Tato síť byla vytvářena pozvolna, a i když byl do přelomu 18. a 19. století spoleh jen na poštovní stanice a předchůdce moderních hotelů, tj. zájezdní hostince nebo herberky.¹¹⁸

Mezi klasické ubytovací prostory patřily hotely. Ty nabízely přístup do svých restaurací a obývacích zřízení. Zahrnovaly nejen restaurace, ale i kavárny, pokoje pro pití čaje, a byla jim servírována tradiční evropská kuchyně. Margaret Fullerová se takto ubytovala například v Princess Street v Edinburghu, v pokoji s výhledem na hrad. Během své druhé návštěvy Skotska bydlela v hotelu přímo naproti památníku spisovatele Waltera Scotta a nejvyšších budov Starého města.¹¹⁹ Pokud byla ubytována v penzionu, nelíbilo se jí, že dost často nebyl vybaven vanou. Do svých poznámek si zapsala: „*V Anglii se nejspíš nikdo nekoupe...*“.¹²⁰ Během svého pobytu v Ambleside využila přátelských kontaktů a bydlela v kamenné chatě, kde podle ní poznala „skutečný anglický domov“.¹²¹

Mary Jonesová poukazuje na nutnost rezervace hotelu v Londýně během sezóny, která zahrnovala měsíce květen, červen a červenec. Proto v tomto období dává přednost ubytování v malých hotelech nebo domech k pronájmu, jejichž cena se odvíjela od lokality.¹²² Ve Francii pro Mary platila zásada, že nikdy nikam nechodila bez ohlášení předem. Dávala vědět o svém pokoji do vybraného hotelu dopředu, ale spatřovala velkou nevýhodu v tom, že po jejím příjezdu manažer zkoušel nabízet jen nejdražší pokoje. Často se pak cítila špatně, pokud pokoj odmítla.¹²³ Drahé hotely využívala pouze v období, kdy věděla, že na ulicích bude proudit mnoho lidí a ona tak získá možnost slyšet angličtinu s francouzštinou zároveň. Ráda pobývala ve francouzských penzionech, které byly podobné americkým. Odmítala ale ubytování v americké čtvrti, například nedaleko Arc de l'Etoile, protože tam byly ceny příliš vysoké.¹²⁴ Dávala přednost penzionům v poklidných částech města s lepším sanitárním zázemím a možností pokoje, kdy cena za pokoj zahrnovala i základní jídlo.¹²⁵ Základním parametrem pro ni bylo, zda bylo ubytovací zařízení blízko k dostavnickové síti.

Margaret Fullerová si nedělala příliš hlavu se stravou, vzhledem k tomu, že byla často ubytována v hotelech nebo u přátel. Píše, že s večeří byla spokojená, pokud byla uvařená a podávána včas na konci dne. Když navštívila farmu ve Skotsku, užila si tam večeří v podobě

¹¹⁸ M. LENDEROVÁ, *Dámská jízda...*, s. 145.

¹¹⁹ M. FULLER, *At Home...*, s. 139.

¹²⁰ *Tamtéž*, s. 126–7.

¹²¹ *Tamtéž*, s. 129.

¹²² Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 98.

¹²³ *Tamtéž*, s. 136.

¹²⁴ *Tamtéž*, s. 139.

¹²⁵ *Tamtéž*, s. 138.

ovesných koláčů.¹²⁶ Mary Jonesová věděla, že úroveň stravy se odvíjí od úrovně zařízení, ve kterém bydlí. Je zajímavé, že i když obě cestovatelky uměly vařit, na svých cestách jídlu nevěnovaly přílišnou pozornost. Jonesová si ráda užila klasickou anglickou snídani, která podle ní vypadala takto: „*Obvyklá anglická snídaně se skládá z čaje, smažené slaniny nebo kousku ryby, muffinů a marmelády nebo džemu. Také si můžete objednat kávu, pokud ji preferujete, ale nejspíš za ni zaplatíte extra cenu.*“¹²⁷ Ve Francii se nechávala ubytovat v zařízeních se snídaněmi, kdy cena za pokoj zahrnovala kávu, rohlíky a máslo. Navštívila Americký klub dam, klub zejména pro studentky, kde byly ceny nízké a restaurace byly vhodné pro každou ženu.¹²⁸ Pokud obě dámy chtěly vyzkoušet lokální kuchyni, navštívily místní trhy. Získaly tak například čerstvé pečivo, nebo hotové jídlo.

3.5 Oblečení

Až do poloviny 19. století bylo dámské oblečení na cesty nepohodlné.¹²⁹ Američanky v Evropě s sebou obvykle braly různé varianty oblečení, uzpůsobené pro různé sociální příležitosti a odlišné klima.

Pro obě ženy ve výběru je typické, že přemýšlely prakticky a uvažovaly předem. Pokud věděly, jako například Mary Jonesová, že se ocitnou v Itálii nebo na jihu Francie v létě, počítaly s tím, že není nutné brát s sebou oblečení do zimy. Balily s sebou pár šatů pro denní a noční nošení. Šaty byly obvykle vyrobeny z lehkých materiálů, jakým byla například vlna nebo len a byly střiženy pro komfort a mobilitu. Večerní róby byly propracovanější a vyrobené ze saténu nebo hedvábí a často zahrnovaly krajky. Margaret Fullerová nezapřela svoji citlivost k sociálnímu kontextu a když se zúčastnila plesu v Tuileries ve Francii, vnímala významnost společenské akce a oblékla se tak, aby do společnosti zapadla. Obdivovala barevné kombinace ostatních dam na plese a nabyla přesvědčení, že Francouzsky jsou v oblékání jedny z nejlepších v Evropě, co se vkusu, i rozmanitosti barev a kostýmů týká.¹³⁰

Obě ženy počítaly i s možností špatného počasí, takže pláštěnky a kabáty nebyly opomíjeným prvkem výbavy. Mary Jonesová hledí na otázku oblečení ani ne z pohledu vkusu, jako spíše z pohledu praktického. Ve svém díle dává důraz na praktické rady k danému tématu. Po zakoupení několika levných kusů oblečení smlouváním v Itálii nebo ve výprodejích v Paříži vždy

¹²⁶ FULLER, *At Home...*, s. 135.

¹²⁷ M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 101.

¹²⁸ *Tamtéž*, s. 140.

¹²⁹ M. LENDEROVÁ, *Dámská jízda...*, s. 134.

¹³⁰ M. FULLER, *At Home...*, s. 193.

přemýšlela nad tím, aby se jí nové kousky vešly do zavazadel. Předtím než opustila Paříž, zašla za švadlenou, aby se jí zeptala na doporučení ohledně balení oblečení a pomohla s balením. Předešla tak jejich poničení během přepravy a nebo následnému zmačkání.¹³¹ Během pobytu v Paříži v zimě nezapomíná upozornit na důležitost nákupu plstěných pantoflí nebo při návštěvě Itálie nezapomíná na teplý župan.¹³²

Samostatnou otázkou na téma oděvů během cestování je otázka praní. Odkazuje se na Anglii, kde je praní snadné díky vyplněnému formuláři, ve kterém cestovatelka napsala do veřejné prádelny, co vše potřebuje vyprat. Oproti tomu ve Francii je proces složitější. Ve vybraných knihkupectvích bylo možné zakoupit tzv. Prací list v různých jazycích, na něj napsat číslo a uvést anglickým názvem konkrétní kus oblečení určeného k vyprání. Anglicky psanou část listu si nechala, a pro prádelnu vypsala variantu v lokálním jazyce. Cizojazyčnou verzi pak připnula k zavazadlu na oblečení a nechala je společně doručit do veřejné prádelny.¹³³

¹³¹ M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 158.

¹³² *Tamtéž*, s. 159.

¹³³ *Tamtéž*, s. 160.

4. Cíl cesty: Evropa

Aby americké ženy mohly cestu po Evropě podniknout, musely přelout oceán a vypořádat se s místními zvyklostmi, často odlišnými od těch, na které byly doposud zvyklé ze své domovské země. Jejich cestovní zprávy jsou tedy rozdílné od zpráv psaných evropskými cestovateli, kteří podnikali cestu po svém kontinentě. Naše Američanky navštívené destinace vnímají na základě vlastních apriorních zkušeností, mezi které lze zařadit historické vědomí, jehož součástí je povědomí o historii země a o historii vztahů mezi vlastní a zvolenou destinací.¹³⁴ V textech Američanek je patrný pohled na často odlišné jednotky míry a váhy oproti USA nebo odlišná literatura, o které se zmiňují v souvislosti s přípravným studiem konkrétní země. Nyní se poďme podívat, jak vypadal jejich obraz tehdejší evropské společnosti a konkrétní záznamy viděného společně s vnímáním krajiny a okolí.

4.1 Velká Británie

Po přeplutí oceánu se obě vybrané ženy ocitly v Anglii. Margaret Fullerová zakončila plavbu v docích v Liverpoolu, kde se nějakou dobu zdržela. Způsob, jakým se zmiňovala ve svých textech o navštívených místech, byl zaměřený zejména na osoby. Zmínky zahrnující obraz místního obyvatelstva, jsou pro ni téměř charakteristické. Fullerová byla vzdělanou ženou, která přirozeně inklinovala k častým rozhovorům jak se známými, tak s cizími lidmi, které náhodně potkávala na ulici. Její přístup se velmi liší od Mary Jonesové a jak bylo již výše uvedeno, své cesty podnikala především za účelem návštěvy rodiny. Zprávy, ve kterých by byl popsán více dopodrobna obraz místních, jí tak unikaly. Margaret Fullerová během svých cest navštívila mnoho známých osobností tehdejší doby. Mezi ně můžeme zařadit doktora Gregoryho, který byl profesorem chemie na univerzitě v Edinburghu a tehdejší významnou místní osobností,¹³⁵ nebo anglického básníka Williama Wordswortha.¹³⁶ Druhého zmíněného navštívila během své cesty po Ambleside. V jejich společném rozhovoru, který se točil okolo obilných zákonů, si všimla, že jeho názor na ně byl pro ni velice zajímavý: „*Wordsworth hovoří s liberálností nedávných opatření týkajících se obilných zákonů a řekl, že „zásada byla jistě správná, ačkoli pokud jde o to, zda byly existující zájmy tak pečlivě sledované jako spravedlivé, to nejsem připraven říci“.*¹³⁷ Prakticky celý její pobyt u manželů

¹³⁴ M. LENDEROVÁ, *Dámská jízda...*, s. 159.

¹³⁵ M. FULLER, *At Home...*, s. 130.

¹³⁶ *Tamtéž*, s. 131.

¹³⁷ *Tamtéž*, s. 132.

Wordsworthových byl plný konverzací, které se týkaly tehdejší politiky, a to jak z pohledu zemské politiky Velké Británie, tak i z pohledu provázanosti Velké Británie a USA.

Konverzace v podobném duchu vedla i s doktorem Andrewem Combem.¹³⁸ O Americe podle Fullerové hovořil moudře a s nadějí i přesto, že z pohledu spisovatele se k němu americká nakladatelství zachovala nevlídně. Ve svých zprávách neváhala a v souvislosti s panem doktorem Combem ihned napsala dopis určený panu Greeleymu, ve kterém mu dávala rady, jakým způsobem by mělo nakladatelství přistupovat k dílům spisovatelů, a vypsala mu celý příběh doktora Combeho.¹³⁹ Během jejího pobytu v Birminghamu si vyslechla projev tehdejší, podle Fullerové vycházející hvězdy, George Dawsona.¹⁴⁰ Na jeho řeči oceňovala dobrou metodu projevu a způsob, jakým se vyjadřoval o smyslu bratrství. Mimo jiné vystupoval otevřeně proti sociální vymoženosti a protekci. Projev Dawsona komparuje s Jamesem Martineau,¹⁴¹ jehož řeč si vyslechla v Liverpoolu. Martineau jí připadal jako přehnaný intelektuál po stránce vzhledové a označila ho za částečně rozvinutého muže, jehož projev tento fakt potvrzuje. V porovnání s Dawsonem se jí zdál někdy konzervativní, jindy reformátorský, a proto usoudila, že ve svém projevu nemá Martineau ve svých názorech skutečnou harmonii a není žádným mudrcem.¹⁴² V neposlední řadě uvedla jako opačný pól projevu Martineaua řeč Williama Johnsona Foxe,¹⁴³ kterou si vyslechla v Londýně. V jeho projevu slyšela harmonii, velkou přesvědčovací sílu a ocenila i patrnou sílu jeho mysli společně s lidským soucitem, neboť projevy byly zaměřené na politické a sociální problémy.¹⁴⁴ Poté, co si vyslechla projevy všech tří hodnostářů, vzpomínala na americké řečníky W. H. Charminga¹⁴⁵ a Theodora Parkera.¹⁴⁶ Uvedla, že žádný ze tří zmíněných britských řečníků se nevyrovná Charmingovi s Parkerem v projevech ani v plnosti a trvalém planutí, ale v síle praktického přizpůsobení svých myšlenek společným potřebám jsou Britové silnější a rozmanitější, než Parker. Po své návštěvě Velké Británie v osmém dopise pro *The New York Tribune* shrnula, že v Anglii viděla mnoho zla, jako například chudobu a bídu, ale setkání s Wordsworthem, Combem nebo jim podobnými řadila mezi pozitivní aspekty země.¹⁴⁷

¹³⁸ Skotský lékař a frenolog.

¹³⁹ M. FULLER, *At Home...*, s. 143–144.

¹⁴⁰ Anglický nonkonformní kazatel, lektor a aktivista.

¹⁴¹ Britský náboženský filozof vlivný v historii unitářství.

¹⁴² M. FULLER, *At Home...*, s. 167.

¹⁴³ Anglický unitářský ministr, politik a politický řečník.

¹⁴⁴ M. FULLER, *At Home...*, s. 167.

¹⁴⁵ Americký unitářský kněz, spisovatel a filozof.

¹⁴⁶ Americký transcendentalista a reformující mistr unitářské církve.

¹⁴⁷ M. FULLER, *At Home...*, s. 171.

Když Fullerová vyřešila nezbytné záležitosti, které se týkaly jejího příjezdu do Evropy, její první řádnou zastávkou, byl Královský institut.¹⁴⁸ Když pohlédneme na konkrétní místa, která později v Manchesteru navštívila, mezi její první cíle patřila návštěva mechanického institutu, který tou dobou čítal necelé dva tisíce žáků. Dopodrobna se zajímala o obory, které institut nabízel k výuce a dobročinnost, kterou poskytoval. Neopomněla zavítat ani do dívčích škol a institucí nabízejících podobné vzdělání jako výše zmíněný institut.¹⁴⁹ V Chesteru zavítala do muzea, které bylo situováno v jedné z věží, která byla součástí zdi obepínající starou část města. Nejen, že se ukázalo, že Fullerová dopodrobna znala historické souvislosti daného místa, protože se o nich zmiňovala v jednom ze svých dopisů, ale dostalo se jí možnosti prozkoumat místní fond. Ten byl vytvořen lidmi, kteří byli různě spjatí s městem, ať už se jednalo o markýze z Westminsteru, obyčejného obchodníka nebo úředníka, vojáka či námořníka. Nermalou měrou do fondu přispívaly i ženy, u kterých ocenila, že viděly i jiný způsob, jak vykonávat dobro než výrobou oblečení pro chudé a vyučováním v nedělní škole.¹⁵⁰

V Ambleside využila pohostinnosti zmiňovaného Wordswortha a ve společnosti jeho rodiny podnikla výlet po Grasmere a Windermere, kde se účastnila projížďek a plaveb po místních vodách.¹⁵¹ Povědomí Fullerové o historických a kulturních souvislostech je z jejích textů zjevné. V Carlisle navštívila katedrálu a hrad, kde se vydala po stopách nešťastné skotské královny Mary, Královny Skotů.¹⁵² Zavítala mimo jiné i na plantáže Ochertyre, o nichž prohlásila, že jsou půvabnější než některá šlechtická sídla.¹⁵³

Nevynechala ani Britské muzeum v Londýně, Národní galerii nebo výlet do londýnské Zoo. Muzeum Sira Johna Soana označila za místo, kde nepanuje žádný zákon harmonie. Naopak po návštěvě Reformního klubu byla nadšená, i když se jí v první chvíli jevil jako místo bez elegantního uspořádání a živé atmosféry, kterou mohly podle ní inspirovat pouze ženy. Na druhou stranu jí ale připadal jako skvělý podnik, kam lidé chodili hezky oblečení, jedli dobré jídlo a přijímali mnoho zpráv nebo psaní. Přesto se v místní kuchyni cítila nejpříjemněji. Bylo to totiž jediné místo v budově, kde se vyskytovaly ženy.¹⁵⁴ V Londýně navštívila dvě divadla, *Drury*, které označovala za kdysi slavné, ale v její době již pouze za dějiště skandálního herectví a skandální opery. Naopak v

¹⁴⁸ *Tamtéž*, s. 125.

¹⁴⁹ M. FULLER, *At Home...*, s. 121.

¹⁵⁰ *Tamtéž*, s. 128.

¹⁵¹ *Tamtéž*, s. 129.

¹⁵² *Tamtéž*, s. 136.

¹⁵³ *Tamtéž*, s. 150.

¹⁵⁴ *Tamtéž*, s. 178.

Sadler's Wells zhlédla hru, o které předtím četla a četba sama se jí zdála skvělá a obdivná. Jednalo se o hru od J. W. Marstona „*Patrician's Daughter*.“ a ve skutečnosti ji označila za ještě lepší.¹⁵⁵

Oproti Fullerové, která ve svých dopisech preferovala osoby, jež potkala, a vlastní pocity při návštěvách jednotlivých destinací, Mary Cadwalader Jonesová přinášela ve svém průvodci zejména informace o kulturních památkách, zajímavých místech nebo typických zvyklostech v konkrétních zemích. Průvodce byl také plný rad, kdy se do konkrétního města/destinace vydat a kdy naopak ne. Například uvedla, že ideální doba pro návštěvu Londýna, byly v její době měsíce květen, červen a červenec, neboť londýnská sezóna byla touto dobou v plném proudu.¹⁵⁶

Westminster Abbey považovala Jonesová za povinnou památku k návštěvě. I když se snažila ve svém textu osobní názory a postoje nezmiňovat, neodpustila si poznámku k tehdy nedávné přestavbě opatství. Podle jejího názoru nevylepšil Sir Christopher Wren vzhled budovy, když k ní nechal přistavět věže podle vkusu své doby. Navíc měla za to, že mimořádná sbírka soch, která je poseta v uličkách komplexu a v hlavní lodi, rozhodně není uměleckého rázu jako celek. A přesto tvrdila, že každého, kdo nepocítil velmi zřetelné vzrušení, když poprvé vstoupil do jeho dveří, bylo třeba litovat.¹⁵⁷

Ze svých doporučení nevynechala ani Parlament. U něho mimo jiné uvedla i vhodné dny k návštěvě. Jonesová Anglii velmi obdivovala a Brity považovala za největší sběratele na světě. Svě tvrzení se snažila podpořit zmínkami o důležitých muzeích, jakými bylo například Britské muzeum, jižní kensingtonská muzea nebo Národní galerie. Apelovala na čtenáře, aby při svém výletu do Anglie věnoval muzeím všechnen možný čas.¹⁵⁸ V neposlední řadě poukazovala na kumulaci historie v budově Toweru.

O nedělních dnech v Londýně mluvila Jonesová nepříliš lichotivě. Zdály se jí nudné na to, aby zůstávala ve městě. Doporučovala navštívit spíše lokality, jakými byly například Hampton Court, Richmond či Crystal Palace. Byla ale proti cestování vlakem, proto poukazovala na možnost dojet vlakem pouze do Richmondu a odtamtud si pronajmout loďku, ze které je mnoho výhledů. Zmínila se o možné exkurzi do Greenwiche, který sice nebyl tolik zajímavý na lodi, ale cestovatel podle ní tak získal možnost procházet respektovaným davem Londýňanů nižší třídy.¹⁵⁹

Obě cestovatelky pak zamířily do Francie, kde navštívily taktéž řadu zajímavých míst.

¹⁵⁵ *Tamtéž*, s. 188.

¹⁵⁶ M. Cadwalader JONES, *European Travel for Women, Notes and Suggestions*, New York 1900, s. 98.

¹⁵⁷ *Tamtéž*, s. 105.

¹⁵⁸ *Tamtéž*, s. 106.

¹⁵⁹ M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 109.

4.2 Francie

Margaret Fullerová navštívila divadla i během svého pobytu ve Francii. Napsala o nich, že se od anglických divadel velmi liší. O pařížských divadlech se zmínila jako o místech, ve kterých divadlo žije a je mnohem zajímavější, než tomu bylo v londýnských divadlech.¹⁶⁰ I zde potkala velké množství zajímavých osobností, mezi které lze zařadit mademoiselle Rachel.¹⁶¹ Věnovala jí sedm nebo osm návštěv a označila ji za absolutní diamant a skutečného génia, který dokázal vyjádřit temné vášně a smutek v jeho nejpustších aspektech. Díky jejich setkáním poznala skutečnou francouzskou tragédii.¹⁶²

Jedna z událostí, na kterou se Fullerová těšila nejvíc, byla návštěva sorbonské univerzity. Věděla, že v době, kdy bude ve Francii, by zde měl přednášet Urbain Jean Joseph Le Verrier,¹⁶³ tehdejší věhlasný matematik. Spolu se svým společníkem se chystali na návštěvu přednášky. Když ale stáli před univerzitou, místní strážce u vchodu Fullerovou odbyl slovy: „*Monsieur může vstoupit, chce-li, ale madame musí zůstat zde*“¹⁶⁴ Cítila se ponížena, že ji nechali stát venku, na nádvoří. Byla nucena na svého přítele počkat v hotelu do doby, než přednáška bude u konce, protože v tehdejší době panoval všeobecně známý fakt, že tak odborné znalosti, o jakých se Le Verrier zmiňoval, vyžadovaly vysoký intelekt a nadprůměrný charakter, jež nebyla žena schopna unést ve svých uších. Mohla proto vstoupit do budovy univerzity až po přednášce, ale stihla vyslechnout pouze řeč Françoise Araga,¹⁶⁵ který vedl přednášku o sebevraždách a křížových výpravách. Navzdory tomu, že jí nebylo dovoleno navštívit tak žádanou přednášku, psala o zdejších profesorech a přednášejících, jako pravých králích v teokratickém smyslu.¹⁶⁶

Ve Francii nevynechala Fullerová ani společenské akce. Zavítala na ples v Tuileries, kde si užila společnost nejen známých tváří a vydala se i na představení, která tou dobou běžela v operách.¹⁶⁷ Její pozornosti neunikla ani promenáda Champs Elysées. Zde obdivovala davy lidí, mezi jimiž byli i kavalíři s doprovody na koních. Navštívila Invalidovnu, v jejíž zdech byl uložen popel Napoleona. Obdivovala ho, protože podle ní otevřel svou kariéru mnoha talentům. Bohužel jí nebylo přáno a jeho památku nemohla uctít, neboť k jeho místu spočinutí nebyla vpuštěna.¹⁶⁸ Paříž Fullerová vnímala jako velké intelektuální centrum. Nevynechala zastávku v poslanecké sněmovně,

¹⁶⁰ M. FULLER, *At Home...*, s. 188.

¹⁶¹ Francouzská herečka a prominentní postava francouzské společnosti.

¹⁶² M. FULLER, *At Home...*, s. 190.

¹⁶³ Francouzský matematik, který se zabýval nebeskou mechanikou.

¹⁶⁴ M. FULLER, *At Home...*, s. 193.

¹⁶⁵ Francouzský matematik, fyzik, astronom, svobodný zednář, stoupenec karbonářských revolucionářů a politik.

¹⁶⁶ M. FULLER, *At Home...*, s. 196.

¹⁶⁷ *Tamtéž*, s. 199–203.

¹⁶⁸ *Tamtéž*, s. 207.

kde hovořili zástupci lidu, a dostala se i do knihovny, kde byly uloženy Rousseauovy rukopisy. Velmi si cenila možnosti dotknout se jich. Ve sněmovně si vyslechla projev Berryera,¹⁶⁹ když sněmovna projednávala projev ke králi. Zhodnotila ho jako nejvýmluvnějšího hlasatele sněmovny a pobyt zde ji díky němu velmi zaujal a bavil. Zejména ji bavilo sledovat, když se podle ní dostal ke slovu „tupý“ člověk. V místnosti se pak rozpoutal všeobecný hlahol a dotyčný byl z místnosti vypískán.¹⁷⁰

Své poslední dny v Paříži Fullerová strávila v opeře. Společně s přítelem Chopina¹⁷¹ šli na představení, kde získala možnost slyšet rytíře Sigismunda von Neukomma,¹⁷² jehož považovala za řečníka hudby.¹⁷³

Ve Francii se snažila Mary Jonesová zaznamenat to, co obvykle nebylo obsaženo v cestovních průvodcích. Poukazovala například na Paříž, kde zdůraznila, že pokud se čtenář rozhodne jet sem na jaře nebo v létě, bude mít možnost plavit se na malých sezónních loďkách, které se nazývaly „*mouches*“ nebo „*hirondelles*“,¹⁷⁴ v překladu „*mouchy*“ a „*vlaštovky*“. Mimo jiné také doporučovala navštívit Surenses či Saint Cloud, kde měli dobré jídlo. V nemalé míře se zmiňovala i o srdci města, kde jí imponovala katedrála Notre-Dame společně s okolními ulicemi, které měly ještě staré názvy. Dopodrobna popisovala vnitřní prostor katedrály, o němž hovořila s nadšením a poukázala, že nikde jinde tak krásné sloupořadí neviděla. Stihla období, kdy se zde hrála středověká hudba, která jí přišla poutavá.¹⁷⁵ Nezapomněla navštívit pařížské opery, stejně jako Fullerová, a dopodrobna popisovala, jak se žena mohla dostat do opery bez mužského doprovodu. Jednalo se o složitý proces, kdy si žena musela zarezervovat sedadlo předem a ještě muselo být situováno mimo hlavní obecnost.¹⁷⁶

Během pobytu si zde všimla markantních rozdílů mezi Anglií a Francií v sociální oblasti. V Anglii, pokud šel po ulici muž a žena a měli jedno dítě, muži chodili téměř vždy se ženami ven. Pokud ale měli dětí více, žena s nimi zůstávala doma a muž se přidal k ostatním gentlemanům na procházku. Ve Francii byli lidé podle Jonesové více rodinní. Všude chodili společně a o prázdninách vídala plné ulice dětí a rodin. Nikde nebyl žádný nepořádek a se vším se šetřilo. Zde poukazovala, že když by se podívala na americké poměry a zvyklosti, jako Američanka se před Francouzi stydí, protože v Americe takové způsoby nepanovaly.¹⁷⁷ Další radikální odlišnost mezi

¹⁶⁹ Francouzský advokát a parlamentní řečník.

¹⁷⁰ M. FULLER, *At Home...*, s. 209.

¹⁷¹ Polský skladatel a virtuózní pianista z období romantismu.

¹⁷² Francouzský hudební skladatel, klavírista, diplomat a svobodný zednář.

¹⁷³ M. FULLER, *At Home...*, s. 213.

¹⁷⁴ M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 166.

¹⁷⁵ *Tamtéž*, s. 167.

¹⁷⁶ *Tamtéž*, s. 150.

¹⁷⁷ *Tamtéž*, s. 166.

těmito dvěma národy spatřovala nejen v jazyce, ale například i v chování portýrů čekajících na zavazadla. Neboť francouzští portýři se vždy v mžiku zmocnili zavazadel, přestože cestující pomoc nepotřeboval nebo ji nechtěl, a každý portýr pak očekával spropitné. Francii zhodnotila jako zemi, kde malé vymoženosti dělají větší radosti, než tomu bylo v zemi, kterou opustili. Mínila tím tou dobou Anglii.¹⁷⁸ Pro Francii a později i Itálii platilo, že čím více zdvořilá byla, tím více pro ni lidé udělali a byli ji ochotni pomoci. Kdežto v Anglii platilo, že přehnané způsoby chování nebyly vždy považovány za přitažlivé, naopak mohly být některými vrstvami společnosti špatně pochopeny. Například pro francouzské oslovení platily všude používané termíny „*monsieur*“ a „*madame*.“ Tyto termíny používaly všechny společenské vrstvy, nehledě na postavení jedince. Oproti tomu panoval zřetelný rozdíl v pozici na společenském žebříčku v oslovení „*sir*“ a „*ma'am*“, protože těmito termíny byly zdraveny pouze osoby královské (urozené) krve. Kvůli málo častému oslovování těmito slovními obraty mezi lidmi z nižší společenské vrstvy neměli Francouzi Angličany příliš v oblibě.¹⁷⁹

4.3 Itálie

Margaret Fullerová se ve svých dopisech příliš nezmiňuje o navštívených destinacích. Její popis je poznamenán tehdejšími aktuálními ději v zemi a její aktivní participací na průběhu revoluce. Přesto si ale pár poznámek k navštíveným místům vytvořila. Mezi ně patří zmínka o Neapoli, o které tvrdí, že teprve zde našla „svou“ Itálii.¹⁸⁰ Plně si však uvědomovala závažnost tehdejší situace a napsala, že skutečný život je zde u konce. Byla připravena vyrazit do Říma a očekávala, že ten její myšlenky plně zaměstná. Řím postupně začal vyhlášovat nové nouzové reformy a do ulic vyrážely Národní gardy. Všude panoval zmatek a do čela vedení města se, podle Fullerové, postavili muži známého talentu a snažili se situaci zvládnout. Fullerová však věděla, že tato opatření nebudou stačit. „*Contemporaneo (Contemporary) je deník pokroku, ale zmírněný, jak si dobří a moudří myslí nejlépe, v souladu s vůlí našich nejlepších princů a přáními a očekáváními veřejnosti.... Prostřednictvím diskuse si přeje připravit mysl na přijetí reform tak brzy a tak daleko, jak jsou zvýhodnění zákonem příležitosti. Každý pokus, který je učiněn v rozporu s tímto sociálním zákonem, musí selhat. Je marné doufat, že ovoce ze stromu mimo sezónu, a stejně tak marné zavádět nejlepší opatření v zemi, která není připravena je přijímat.*“¹⁸¹ Z následných tvrzení obsažených v

¹⁷⁸ M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 131.

¹⁷⁹ *Tamtéž*, s. 132.

¹⁸⁰ M. FULLER, *At Home...*, s. 217.

¹⁸¹ *Tamtéž*, s. 227.

analyzovaném textu vyplývá, že veškeré snahy o zlepšení místní situace se setkaly buď s odporem lidí, nebo ukázaly naprostou nepřipravenost vedení a Fullerová poznala, že se revoluce blíží.

Během svého pobytu v zemi ale stihla navštívit jeskyně Pausilippo, Cuma¹⁸² nebo ostrov Capri. A mimo jiné vystoupala i na Vesuv. Její nadšení z Itálie bylo v jejích textech nepřehlédnutelné. „*Itálie je krásná, zaslouží si být milována a objímána, ale nemluví se o ní. Přesto si dobře pamatuji, že když jsem byla ještě v Americe, ráda jsem četla, co se o ní psalo; teď je všechno pomýšlení na to velmi únavné*“.¹⁸³ Když psala dopis zmiňující tyto informace, tou dobou už se v Itálii nacházela a poznala, jaká země ve skutečnosti je. Dodala zároveň, že bylo zcela vyloučené, aby o sobě mohla tvrdit, že Itálii zná. Vše zde vnímala jako plné, dle jejích slov sladké, a užívala si pobyt v oblastech zatím nedotčených žarem, boji a stopami cizí invaze.

V samotném Římě neopomněla navštívit Koloseum. Její poznámky jsou ale ve většině případů směřující k tehdejšímu dění, a proto dodala, že při návštěvě zde slyšela houkat sovy, které podle jejího názoru mluvily k situaci mnohem více účelně, než kdy slyšela mluvit jakýkoli jiný hlas. Viděla ovace a ukázky svatého týdne v kostele svatého Petra, které byly sice méně impozantní než obvykle, ale spatřila procesí mnichů a jeptišek kráčející z kostela ven, z kupole kostela viděla celý Řím a dostala se i do podzemí.¹⁸⁴

Po krátké návštěvě Říma se přesunula na ostrov Korsika, který navštívila během nočních hodin. Udělaly na ni dojem tamní ulice osvětlené pochodněmi davů lidí, které se shromažďovaly na náměstí Piazza del Popolo. Kolem fontány vytvořily ohnivý kruh a následně proudily dál po Korsice do Quirinalu poděkovat papeži. Dav nesl prapor s ediktem a v dopise se Fullerová zmínila, že nikdy neviděla nic krásnějšího, než tváře obyčejných lidí osvětlené ohněm z pochodní plné očekávání. Na Quirinalu, hoře světla, hořely bengálské ohně a papež vystoupil na balkon, rozpráhl ruce a celý zástup lidí klekl na kolena a přijal požehnání. Po celém ceremoniálu lidé zmizeli stejně rychle, jako se předtím zjeví v ulicích. Ve stejný den se při příležitosti dne narození Říma konala večeře v Titových lázních, kde byla slyšet všudypřítomná hudba.¹⁸⁵ Papež byl považován za velkou naději pro Řím. Z pozdějších dopisů je ale patrné Margaretino zklamání z následného vývoje situace.

Florence byla další velkou navštívenou oblastí. Viděla zde početné vinice, ale neodpustila si úvahy nad tím, že pokud se na místo jednoho dne vrátí, pole už pravděpodobně nebudou tak krásná a květnatá. V Assisi zavítala do pláně Umbrie, na kterých vzpomínala na přečtená díla slavných spisovatelů. Uvádí, že díky vazbě textů na toto místo se v Itálii necítí sama. Neustále se zmiňuje o

¹⁸² Cuma = první starověká řecká kolonie na pevnině Itálie.

¹⁸³ M. FULLER, *At Home...*, s. 220.

¹⁸⁴ *Tamtéž*, s. 224.

¹⁸⁵ *Tamtéž*, s. 225.

všudypřítomných nápisech „Viva Pius IX!“, které jen dokazují závažnost situace a předrevoluční náladu tehdejších lidí. Důvěra, kterou v papeže vkládali, byla nesmírná.¹⁸⁶ I přes nastávající problémy během svého pobytu nezapomínala na místa značící intelekt, vědění a kulturu. Navštívila Ambrosiánskou knihovnu a opery v Benátkách. Zde se zdržela téměř 14 dní a putovala dále do Verony, Mantovy, Vicenze, Lago di Garda nebo Brescie.¹⁸⁷

Situace okolo Říma se během jejích cest po Itálii velmi zhoršila, ve Ferrara byl zavražděn údajný špion Rakouska a k území Itálie se blížily jednotky rakouské armády. V Římě bylo navíc objeveno spiknutí a potlačena mnohá povstání. Počet Národních gard se zvyšoval a Fullerová se začala zmiňovat o postupném formování nevratných změn. Zatím však netušila, jakých. Velké naděje vkládala v Josepha Mazziniho, italského revolucionáře, jehož potkala už během svých cest v Londýně, a který zde pobýval v exilu.¹⁸⁸ Během jejich setkání v londýnské škole pro chudé italské chlapce ještě netušila, že bude mít hluboký vliv na poslední roky jejího života. Mazzini zde vyučoval a byl dobře známý ve věcech lidské svobody. Byl ale vyloučen z možnosti publikovat v rodném jazyce, a tak si osvojil anglický a francouzský jazyk. Fullerová ho označila za exponenta lepší éry v Evropě jako v celku.¹⁸⁹ Znovu se setkali v Itálii v době, kdy byla revoluce na začátku. Mazzini měl vysoké postavení i přesto, že Itálie odmítala jeho názor, podle kterého by se měla země řídit heslem „Modli se a čekej.“ Itálie, podle Fullerové, chtěla a potřebovala naději, vroucnou a aktivní víru. I proto ve výsledku souhlasila se všeobecným názorem lidu.¹⁹⁰ Jak se ale později ukázalo, celá situace se později vyhrotila ještě víc.

Mary Jonesová měla na Itálii úplně odlišný pohled. Bylo tomu tak zejména proto, že není známo, kolikrát a jak často tuto zemi navštěvovala a v jaké době. V jejím průvodci ale nejsou obsaženy žádné informace, které by byť jen naznačovaly, aby si cestovatel dával pozor v Římě a ostatních velkých městech či jen na území Itálie, nebo nenavštěvoval konkrétní destinace kvůli tehdy probíhající revoluci. Z absence těchto varování v textu lze usoudit, že Jonesová v Itálii nebyla během občanské války a proto nemohla s možným nebezpečím počítat a pravděpodobně o něm neměla ani tušení.

Své poznámky o Itálii shrnula do pár stránek, které obsahovaly nejrůznější informace o zajímavých destinacích, místních zvyklostech a možných dopravních prostředcích. Jako první radila přistát v docích v Janově nebo Neapoli, o které tvrdila, že by si cestovatel měl dávat pozor, neboť si myslela, že Neapol je městem zlodějů. Všeobecně nepovažovala Neapol za dobře zvolené místo k

¹⁸⁶ M. FULLER, *At Home...*, s. 229.

¹⁸⁷ *Tamtéž*, s. 234.

¹⁸⁸ M. FULLER, *At Home...*, s. 17.

¹⁸⁹ *Tamtéž*, s. 182.

¹⁹⁰ *Tamtéž*, s. 236–37.

zastávce. Dle jejího názoru bylo příliš hlasité a špinavé s ne úplně zdravým vzduchem. Jediné plus, které městu přisuzovala, bylo dostání pitné vody. Bylo tomu tak podle ní i v Římě, ale jinde radila dávat si na vodu pozor.¹⁹¹

Při plavbě do Itálie doporučovala zastávku pro pohled na malebné Azory. Nejkrásnější byly za denního světla a za hezkého počasí, kdy by loď byla blízko k zemi, a bylo tak snadné vidět stáda ovcí a vesničky na pevnině.¹⁹² Zmínila se i o Gibraltar, který navštívila během výletu, kdy měli účastníci dvě nebo tři hodiny pauzu a mohli se tak projít po souši. Zhodnotila ho jako jedno z nejkrásnějších míst světa, ke kterému se navíc vázala zajímavá historie.¹⁹³

Italská velká města prakticky vždy hodnotila jako špinavá. Bylo překvapivé, že se téměř nezmínila o slavných římských památkách, například Koloseu. Její informace jsou zaměřené v této zemi praktickým směrem a nepředávají příliš podrobné zprávy o kulturních a vzdělávacích institucích. Zajímavou poznámkou byl fakt, že většina Italů podle ní neuměla číst nebo psát.¹⁹⁴ Tento fakt je do velké míry platný dodnes zejména na jihu Itálie mezi chudšími lidmi.

¹⁹¹ M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 196.

¹⁹² *Tamtéž*, s. 191.

¹⁹³ M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 191.

¹⁹⁴ *Tamtéž*, s. 225.

5. Specifika ženského cestování

Základním zkoumaným parametrem v práci je otázka, zda se ženské cestování liší od mužského? Vždyť přeci musí platit, že cestovatelky řešily během svých putování odlišné problémy oproti cestovatelům. Fascinovaly je odlišné věci nebo jejich cestování vykazovalo nějaké zvláštní znaky. O zkušenostech, ať už z oblasti zkoumání nového prostředí nebo sociálních aspektů, které si cestovatelky přivezly, nemůže být pochyb. Nebo snad ano?

Z pohledu genderu, doba *dlouhého* 19. století ženám nepřála. Platily zde striktní společenské konvence, kdy žena byla řazena do uzavřeného a soukromého prostředí domova, navíc se na cestu jevila jako příliš nezpůsobilá, a že v žádném případě nemůže snést tvrdé podmínky a nepohodlí během cestování. Tyto konvence se začaly postupem času měnit v závislosti na rozšiřujícím se množství cestovatelek a na postupném prolamování určeného společenského prostoru. Ukázalo se, zejména na počátku 19. století, že cestovatelky dokážou nejen výše řečené nepohodlí snést, ale pokud se jednalo o zdravou ženu, pohodlí vlakových vagónů či drožek se jevilo jako více než dostačující. Do té doby byla cesta považována za až na výjimky čistě maskulinní záležitost mimo jiné i proto, že muži disponovali jazykovou výbavou a vzděláním mnohem častěji, než ženy.¹⁹⁵ Zejména ve druhé polovině 19. století se ale „život na cestách“ pozvolna měnil, což bylo reflektováno i v zavádění oddělených cestovních prostor.

Když se cestovatelkám podařilo prolomit jim společností přidělený prostor u tepla rodinného krbu, druhý boj, který se naplno rozpoutal během 19. století, byl boj o emancipaci i v oblasti cestování.¹⁹⁶ Ukázalo se, že cestování samo může být jedním z efektivních nástrojů na prosazování emancipačních cílů. V první řadě si museli mužští cestovatelé zvyknout na stále častější přítomnost žen, často i samostatně vystupujících, ve veřejném prostoru. Koneckonců i ženy používaly k přemísťování stejné dopravní prostředky, jako muži. Byly jimi například drožky, mezcí nebo dostavníky. I ženy se během cesty musely někde stravovat a tak snídaly ve stejných kavárnách a obědvaly ve stejných restauracích. Dokonce navštěvovaly stejné úřady potřebné pro úspěšné uskutečnění cesty a používaly shodné cestovní průvodce.

Otázku cestovních průvodců lze považovat za velmi specifickou. Jejich cílová skupina jsou v drtivé většině pouze cestovatelé – muži, gentlemani, doprovázející ženy na svých cestách a jejich ochránci. O ženách se zmiňují jen v souvislosti s cenou cesty. Pokud s cestující skupinou setrvává žena, průvodce se většinou omezil na konstatování, že cesta bude pravděpodobně o několik liber,

¹⁹⁵ M. LENDEROVÁ, *Dámská jízda...*, s. 54.

¹⁹⁶ *Tamtéž*, s. 55.

franků, nebo marek dražší.¹⁹⁷ Mary Cadwalader Jonesová tento problém vnímala. Sama sice cestovala v doprovodu přátel nebo rodiny, prakticky nikdy ne úplně sama, ale informace obsažené v knižních průvodcích se jí jevily jako naprosto pro ženské potřeby nedostačující. Vnímala, že z nepřeberného množství dostupných průvodců na trhu není žádný, který počítá s cestovatelkami, a je napsaný blíže k jejich potřebám. Právě z toho důvodu napsala knihu s názvem *European Travel for Women*. „Rok od roku stále větší počet žen cestuje po Evropě, často ve skupinách bez mužů, a není důvod, proč by neměly, protože potěšení a profit, které mají být získány, stojí za mnohem víc než problémy, které musí během cesty snášet,“¹⁹⁸ uvedla Jonesová. Co se výletu do Evropy týká, byla si plně vědoma toho, že se jedná o odlišnou cestu než po jejich domovském světadíle – vše je tam jiné a nové. Radila ženám, aby se přizpůsobily místním zvyklostem. „Pamatujte, když jedete do cizí země, její obyvatelé pro vás neposlali. Vy se pohybujete mezi nimi, pravděpodobně ze své vlastní vůle, a jejich mravy a zvyky vám nejspíše nebudou připadat tolik cizí, jako se budou zdát jim ty vaše.“¹⁹⁹ Oproti zvykům, se kterými se cestovatelky setkávaly v Americe, se v Evropě lišila pravidla pro registraci zavazadel, systém hotelového managementu nebo zvyků, jako je spropitné. Ten na cestách po americkém kontinentu nebyl běžně zavedený a pro Američany tedy šlo o novou tradici, kterou ne vždy přijímali s pozitivním ohlasem. Ve svém cestopise se snaží cestovatelkám předat nejen svoji osobní zkušenost z cest do Evropy, ale i od dalších žen. Spolupracovala například s již zmíněnou Edith Whartonovou. Zároveň je zde patrná snaha o to, aby byl cestopis užitečný na cestě. Na konci knihy vytvořila porovnávací tabulky a přehledy odlišných teploměrů v Evropě, metrické váhy a délky, slova jiného významu v anglické a americké angličtině a v neposlední řadě přidala snadné fráze z francouzštiny, italštiny a němčiny.²⁰⁰

5.1 Stejně problémy jako muži?

Ženy se během svého cestování potýkaly s celou řadou problémů, mezi ně lze například řadit veřejnou dopravu, kterou v jednotlivých městech používaly k přesunu z jednoho místa na druhé nebo návštěvy restaurací i ubytovacích zařízení. Významným rozdílem bylo větší ohrožení spočívající v hrozbě sexuálního obtěžování či dokonce násilí. Ženy, na rozdíl od cestovatelů, nevyrazily na své cesty za účelem sexuálního pobavení, nebo o tom alespoň nevíme. Přesto se samy často stávaly objekty sexuálního zájmu., ve kterém tkvělo potenciální ohrožení. Stejně tak to bylo i s loupežnými přepadeními. Oproti útoku na cestovatele bylo mnohem snazší přepadnout

¹⁹⁷ *Tamtéž*, s. 55.

¹⁹⁸ M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. VII.

¹⁹⁹ *Tamtéž*.

²⁰⁰ *Tamtéž*, s. IX.

cestovatelku a ukrást jí obnos peněz či drahé šperky. U mužů – cestovatelů by se případní zloději nemuseli setkat s úspěchem.²⁰¹

Během pobytu Margaret Fullerové v Evropě, zejména pak v Itálii, hrozilo i časté nebezpečí z řad vojáků, kteří participovali na římském povstání. Vzhledem k jejímu neustálému pobytu na „bojišti“ a pohybu jak mezi členy vyššího vojenského velení, tak i mezi samotným vojskem a velmi neklidným davem uprostřed revoluce, bylo riziko sexuálního obtěžování mnohonásobně vyšší, než tomu bylo u Mary Cadwalader Jonesové, která své cesty realizovala za účelem návštěv rodiny či přátel.

Přesto Mary Cadwalader Jonesová hovoří ve svém cestovním průvodci okrajově o násilí také, a to zejména v souvislosti s financemi. Uvádí, že po příjezdu do Londýna je dobré si zajít pro určitý peněžní obnos, pokud mají ženy v plánu se zdržet delší dobu ve městě. Částku mohou čerpat mimo jiné z akreditivů předem zařízených a uložit je u svého bankéře, který jim vzápětí poskytne šekovou knížku, se kterou lze následně čerpat proti svému vkladu. Zde upozorňuje na možná rizika spojená s výběrem vyšší částky a vyloženě uvádí, že čerpáním vyšší částky si žena koleduje o násilné přepadení.²⁰²

5.2 Objekty zájmu

Cestovatelky fascinovaly veskrze stejné objekty a příroda jako cestovatele. Z analyzovaných písemností vyplynulo, že obě ženy často nahlížely na kulturní stavby či umělecká díla spíše spirituálně a byly schopné spojit své znalosti s jejich vlastním emočním potenciálem. Stejně tak vnímaly výrazně své okolí a přírodní scenérie. Ty interpretují se značným citovým zabarvením a odrazem na jejich náladě, kdy se například rozplývají nad krásnými sochami, budovami nebo jezery a kopci. Počasí v jejich náladě hraje též markantní roli. Pokud venku pršelo, měly špatnou náladu prostě jen proto, že venku padají kapky deště. Nepodařilo se ovšem nalézt důkazní tvrzení, že spojení emocí s obrazem viděného se typicky objevovalo pouze u žen – cestovatelek.

Obě vybrané ženy inklinovaly k *nakupování*. I když ho Margaret Fullerová zmiňuje spíše okrajově, při příležitosti příjezdu do Manchesteru byl jejím prvním navštíveným místem bazar. Tam sehnala všechny potřebné věci pro další plánované destinace a její pobyt v nich.²⁰³ Oproti ní, Jonesová ve svém průvodci poukazuje na levné obchody se zbožím denní potřeby nebo se zmiňuje o obchodech s oblečením a sděluje, ve které části města dané obchody či obchodní domy hledat.

²⁰¹ M. LENDEROVÁ, *Dámská jízda...*, s. 56.

²⁰² M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 103.

²⁰³ M. FULLER, *At Home...*, s. 121.

Například během pobytu v Anglii upozorňuje na cenu anglických punčoch, které jsou dražší, než punčochy vyrobené na kontinentu. Zmiňuje letní výprodeje v červenci, které sama využívala, protože zboží lze koupit za méně než polovinu jeho běžné hodnoty. Jako příklady takových obchodů uvádí obchod *Swan and Edgar's*, *Howell and James's* v Regent Street, a v neposlední řadě *Peter Robinson's* v Oxford Street, který má, dle jejího názoru, ze všech jmenovaných nejlepší jméno.²⁰⁴ V protikladu ke zmíněným obchodům uvádí obchody na New Bond Street, které jsou typické svým předraženým zbožím.²⁰⁵ V Paříži pak platí dvojnásobné ceny a záleží, zda cestovatelka navštívila Paříž během roku výstavy, nebo mimo něj. Během výstavy se ceny zvedaly na dvojnásobek, a to za veškeré výdaje od dopravních prostředků po vstupy do divadel a zboží. V průvodci poukazuje na fakt, že obsluha francouzských obchodů zřídka umí anglicky.

Jedním ze zajímavých aspektů z okruhu obchodování je mimo samotné nakupování i úvaha, kterou Mary Jonesová vedla nad způsobem obchodování. Ve svém díle považovala za nutné zmínit, že nic v Anglii nekorresponduje s americkým bankovním systémem. Uvádí, že je velmi obtížné najít rozdíl mezi dvoušilinkovou mincí a půlkorunou, nebo si zapamatovat, že 2 a 6 pencí je jedna půlkoruna.²⁰⁶ Francouzskou měnu okomentovala jako „jinak záhadnou než anglickou“²⁰⁷ a pro Američany snazší, protože převody byly prováděny v desítkovém měřítku. Bylo tedy snadnější nalézt shodu, kdy například jeden americký cent odpovídal jednomu francouzskému sou.²⁰⁸ Stav italských peněz okomentovala slovy: „Jejich finance jsou ve velmi špatném stavu.“²⁰⁹ S italským měnovým systémem velmi bojovala. I když v době její návštěvy bylo zlato podle ní na vrcholu, se stříbrem v oběhu se téměř nesešla. Uvádí, že některé mince jsou v tak špatném stavu, že se jich bojí i dotknout bez rukavičky. Mince mají nerovnoměrné velikosti, malá písmena a není snadné je od sebe rozlišit.²¹⁰ K tomuto účelu na konci odpovídající kapitoly u každé země přiřadila převodní měnovou tabulku vzhledem k americkým měnám.

Celý platící systém se opíral o hotovost, což byl jeden ze znaků, který Mary Cadwalader nevyhovoval. Zejména kvůli tomu, že jako Američanka nebyla zvyklá na dávání spropitného. To se ukázalo jako aspekt, na který upozorňovala pro každou zemi zvlášť a spolu s ním uváděla i konkrétní peněžní hodnoty vyhrazené pro obsluhu. Poslíčci a chlapci, kteří byli ochotni pomoci dámám se zavazadly, se vyskytovali takřka všude. Velmi rychle poznala, že po zaplacení spropitného obsluha rychle změní přístup chování na jemnější a uhlazenější. Potíž viděla v tom, že

²⁰⁴ M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 117.

²⁰⁵ *Tamtéž*, s. 118.

²⁰⁶ *Tamtéž*, s. 120.

²⁰⁷ *Tamtéž*, s. 129.

²⁰⁸ *Tamtéž*, s. 129.

²⁰⁹ *Tamtéž*, s. 190.

²¹⁰ *Tamtéž*, s. 190.

od Američanů se očekávalo podle ní větší spropitné než od ostatních národů. Lze polemizovat, zda se jedná o fakt, či její osobní pocit během cesty. A aby toho nebylo málo, bylo těžké odhadnout správné množství peněz tak, aby byl vyvážen poměr mezi lakomostí a marnotratností, navíc měna v Evropě disponovala až dvojnásobně vyšší hodnotou, než v Americe. Trochu se jí ale ulehčilo, když cestovala po Skotsku nebo Irsku, kde, vzhledem k tomu, že jsou země chudšího charakteru v porovnání s Anglií, nemusela platit tak vysoké spropitné.²¹¹

Ve Francii, konkrétně při návštěvě Paříže ale velmi ocenila den, který pařížská společnost znala jako „smlouvací“, a zpravidla jím bývala středa. Takto smlouvavým způsobem o ceně se dalo nakoupit v obchodech *Magasins du Louvre*. A k tomu, když se jí podařilo ohlídat páteční slevy v *Bon Marché*, pořídila tam věci levněji než obvykle. Do budoucna zde také radí nakoupit před další cestou, protože pak už nikde tak levno není a věci jako spodnička, kabátek nebo plášť se hodily vždy.²¹² Itálie je podle Mary země postavená na smlouvání. Například v Neapoli nejsou ceny vůbec ustálené. Obchody, se kterými se smlouvá nejlépe, jsou podle ní na ostrově Korsika nebo na Via Condotti.²¹³

Dojmy a postřehy z během cesty do Evropy psané Margaret Fullerovou byly podávány veřejnosti, tedy redakci a přátelům, formou dopisů. Ty dostaly poprvé svoji knižní podobu až po smrti Margaret, proto je nemohla sama revidovat a dodnes probíhají výzkumy, do jaké míry jsou dané dopisy neúplné a nepřesné. Nicméně nelze zapřít, že Margaret stihla být přítomna v Itálii, konkrétně v Římě v době italské revoluce a obléhání města. Souvislost mezi navázáním intimního vztahu s kapitánem občanských gard, markýzem Ossolim a faktu, že milovala svobodu, za kterou sama tak usilovně bojovala díky své participaci na římské revoluci, je nepopiratelná. Proto považujeme její písemný odkaz za nepřehlédnutelné dědictví a důležitý dílek skládačky z celého historického období. Z jejího pohledu získáváme možnost nazírat očima lídrů revoluční armády na většinový průběh revoluce, můžeme poznat jejich plány a záměry boje, jejich motivy a charaktery, protože sepsala vše, co zažila v boji za svobodu.²¹⁴ Výše zmiňované informace jsou ale spíše zdůrazněním důležitosti cesty Fullerové do revolučně nabitě Itálie z hlediska historického bádání. Nejedná se však o typicky ženský zvláštní znak cestovatelství vhodný pro zobecnění.

Pro obě ženy z výběru bylo typické, že reagovaly citlivě na obrazy společenských hodnot a sociální problémy. Margaret Fullerová píše jednu z prvních zmínek o kapitánovi lodi, která ji a její přátele přeplavila z New Yorku do Evropy. Kapitánovi se přezdívalo „černošský kapitán“ a svoji

²¹¹ M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 87.

²¹² *Tamtéž*, s. 157.

²¹³ *Tamtéž*, s. 211.

²¹⁴ M. FULLER, *At Home...*, s. 6.

přezdívkou si vysloužil díky svému přístupu k černošským otrokům, kteří plavbě na jeho lodi získali na jeho palubě stejná práva, jako ostatní cestující.²¹⁵ V Anglii, konkrétně v Liverpoolu, kam dopluli jako první, a Manchesteru si cení založení dívčí školy. Ta jako jedna z mála neposkytovala dívkám vzdělání v textilní oblasti nebo je neučila pouze vyšívát, ale umožnila jim studovat architektonické kreslení či krajinomalbu. Do té doby se jednalo o ojedinělý případ školy, která poskytovala svým žačkám takto obsáhlé možnosti, neboť například architektonické kreslení se nepovažovalo pro dívku – studentku – za důležité a hodné jejího pohlaví.²¹⁶

Jako většina cestovatelek a cestovatelů, si i Fullerová kupovala lokální průvodce. V Anglii se orientovala spolu s přáteli na železnici díky *Bradshawově železničním průvodci*, ve kterém našli sérii železničních rozvrhů a tipů, co navštívit. Mimo jiné si Fullerová v knize všimla článku vystupujícího negativně proti válce. Zmíněný článek napsal Elihu Burrit²¹⁷ a Charles Sumner.²¹⁸ Článek byl vytvořen na téma *miru* a podle jejího názoru poukazoval, že na onoho ducha, který již proběhlou válečnou vřavu mezi Velkou Británií a její domovinou uklidnil, se nezapomíná. „*Nyní, když je mezi našimi zeměmi pro současnost zajištěn mír, není zapomenuto na ducha, který potlačil bouři.*“²¹⁹ Další aspekt, který neunikl její pozornosti, byl nesouhlasný postoj místních, v tomto případě anglických, občanů s tehdejší situací v zemi. Během svých cest narazila na obchodníka z maloměsta, jehož dcery se staly samozvanými instruktorkami ve způsobu vystřihování textů z knih a pamfletových fragmentů. Tyto ústřížky pak posílaly v balíčcích nebo lepily na zdi a dveře domů a takových skutků si cenila.²²⁰

Ve svém díle si všimá i stavu sociálně slabých lidí. Odkazuje na žebráky v Liverpoolu, kde spatřila ženy trmácející se znečištěnými ulicemi s plešatými muži, nebo opilé lidi v potrhaném oblečení. Hruzy ulic Liverpoolu nebo Glasgow, kde byla situace podobná, srovnává s protikladem, kdy ve stejném městě žilo tolik bohatých a uhlazených lidí. Ti provozovali své výrobní a obchodní mašinerie, které byly ohnisky smutku a neřesti a zároveň i centry intelektuálního života daného města. Vidí situaci jako velmi paradoxní.²²¹

Anglii viděla jako zemi exilu. Navštívila zde školu pro chudé chlapce, které vyučovali exiloví krajané.²²² Zde potkala poprvé také Giuseppe Mazziniho²²³, který sehrál velkou roli později během italského povstání. Podívala se do prádelen pro chudé ženy, koupališť s teplou vodou, kde se

²¹⁵ M. FULLER, *At Home...*, s. 121.

²¹⁶ *Tamtéž.*

²¹⁷ Americký diplomat, filantrop a sociální aktivista.

²¹⁸ Americký státník a senátor USA z Massachusetts.

²¹⁹ M. FULLER, *At Home...*, s. 123.

²²⁰ M. FULLER, *At Home...*, s. 124.

²²¹ *Tamtéž*, s. 160.

²²² *Tamtéž*, s. 181.

²²³ Italský liberální revolucionář, filozof, právník, politik a vůdce národního hnutí.

mohly chudé ženy omýt, pokud doma teplou vodu neměly a také navštívila lékaře. Pohybovali se mezi chudými lidmi a na londýnskou situaci reagovala velmi citlivě. Často ji okolní dění dohánělo k slzám a litovala místní žalostný stav chudých žen. Podobné reakce v ní vyvolala Paříž, kde se podívala do jesliček, kam umísťovaly chudé ženy své děti na hlídání, zatímco ony samy byly v práci. V Paříži navštívila domov pro duševně choré, kde po celou dobu návštěvy prakticky plakala při pohledu na slabomyslné děti a dospívající.²²⁴ Velmi překvapená byla během své návštěvy v Lyonu. Zavítala do tkalcovských domů, kde se setkala s malou holčičkou, asi sedmiletou, která již ve svém věku vedla domácnost a starala se o dvě děti. Přirovnává zdejší situaci k dívkám stejného věku v Americe, kde se slečny teprve učily, co je to společnost a získávaly s ní první zkušenosti.²²⁵

Přestože Fullerová byla velmi sociálně citlivou ženou a zajímala se o sociální postavení nižších vrstev včetně jejich neuspokojivých životních podmínek, nelze tvrdit, že se jedná o typicky ženské psaní. Naopak není vyloučeno, že podobně špatných životních podmínek by si muž – cestovatel nevšímal.

Poselství díla Mary Cadwalader je odlišné. Jejím záměrem nebylo zprostředkovat průběh bojů z první linie, jak tomu bylo během pobytu v Itálii u Fullerové, ani své osobní zážitky z cestování, i když těm se ve svém díle logicky nemohla vyhnout. Bez osobních zkušeností s konkrétními zeměmi Evropy by nemohla sepsat dohromady cestovního průvodce, který je „šitý na míru“ cestovatelkám s podobnými záměry, jaké měla ona sama. Tudíž navštívit zemi, vzdělat se zde, rozšířit svůj vlastní okruh vědomostí a zážitků, a putovat dál. Za jeden z prvních znaků, který je pro její dílo specifický, lze považovat popis míst, kde v navštívené oblasti sehnat průvodce nebo kvalitní lokální mapy. Přestože sama věděla, že doboví průvodci nepočítají s cestovatelkami, považovala je za kvalitní „pomůcky“ v konkrétní destinaci. Varuje před průvodci psanými Angličany, nýbrž takové příručky jsou podle ní psány „pány Angličany a pro pány Angličany, kteří se obvykle cítí nesví, když teploměr ukazuje více než 70 stupňů Fahrenheita,²²⁶ takže pokud měla cestovatelka záměr vidět jižní Francii nebo Itálii, kupovala si raději lokální průvodce. Odkazy na dobré a kvalitní příručky tohoto druhu jsou obsaženy v každé kapitole z jednotlivých zemí.

Další velký problém, na který upozorňovala, byli komáři. Konkrétně poukazovala na fakt, tato malá stvoření se vyskytovaly nejčastěji v září v Benátkách a kvůli nim bylo léto zde nesnesitelné.²²⁷ Oproti výskytu v Americe malárii a břišní tyfus neviděla odlišně, ale neodpustila si poznámku: „ *Nikoho tady by ani ve smu nenapadlo, že se po svižné procházce proshuněnou ulicí*

²²⁴ M. FULLER, *At Home...*, s. 212.

²²⁵ *Tamtéž*, s. 215.

²²⁶ M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 5.

²²⁷ *Tamtéž*, s. 6.

bude půl hodiny hrabat v plesnivém sklepe bez dalších ochranných vrstev; ale umístíte sklep do Itálie a nazvete jej kryptou kostela a postup je zjevně považován za rozumný.“²²⁸

Jedna z věcí, která ji v Anglii fascinovala, byli zametači chodníků v Londýně. Jednalo se o jedno z tamních běžných povolání, protože ve zmíněném městě stále přšelo a někdo, kdo čistil chodníky a udržoval tak cestovatelčiny boty v relativní čistotě, byl užitečný. Opět zde ale poukazuje na otázku spropitného, kde ji překvapilo, že i jim se dává cent nebo dva a nejsou zde považováni za žebráky.²²⁹ Ve Francii byla neméně zmatená a popisuje situaci, kdy si během procházení po Paříži sedla na židli, aby si odpočinula, a během chvíle k ní přišla žena s úsměvem a nataženou rukou. Až časem se jí podařilo zjistit, že tito lidé očekávají penny za použití židle. Po městě se tyto pohybuující se židle vyskytovaly běžně a zpravidla bývaly v soukromém vlastnictví nebo ve vlastnictví konkrétní společnosti. Odlišným způsobem fungovaly lavice v parcích, které byly řetězy připoutány ke sloupům. Byly považovány za veřejný majetek, a odpočinek na nich byl tudíž zdarma.²³⁰

Ani u Mary Cadwalader Jonesové se nepodařilo nalézt témata typicky ženského psaní. Výše uvedená specifika vybraná z textu nelze považovat za důležitá konkrétně pro ženské psaní. Zvláštní znaky typické pro ženské cestování se ani u jedné z obou žen nepodařilo prokázat.

Celkově vzato je obtížné specifikovat objekty zájmu našich cestovatelek z genderového hlediska. Nicméně je patrné, že ženské cestovatelky se mohly dostávat do specifických pozic či situací určených genderem, případně v duchu ženské role v americké společnosti 19. století akcentovaly sociální rozměr pozorovaných jevů.

5.3 Sexualita

Největším rozdílem ve psaní a zkušenostech žen a mužů v cestování je sexualita. Pro obě pohlaví platí, že podnikaly cesty do Evropy v rámci Grand Tour, i když ženy vyrážely v pozdější době. Nicméně to, co se skutečně liší v obou případech cestování, nejsou ani tak navštívená místa nebo důvody vyrazit na cestu, ale psychické prožívání cesty samotné. Muži, kteří podnikali cesty v rámci Grand Tour, vyráželi na cestu z velké části kvůli zábavě a hrátkám s opačným pohlavím. Svými sexuálními zážitky se pak chlubil mezi přáteli. Na druhé straně ženy, které jsou obvyklými objekty mužského zájmu, mají k sexuálním zážitkům během cest často rozporuplný vztah.²³¹

Změna v promítání sexuality do cestování nastává v momentě, kdy se začíná proměňovat kultura cestování. Jsou zaváděny nové standardy chování pro muže i ženy. Na cestě se vyskytují

²²⁸ *Tamtéž.*

²²⁹ M. Cadwalader JONES, *European Travel...*, s. 116.

²³⁰ *Tamtéž*, s. 164.

²³¹ S. ROBERTSON, *American women...*, s. 224.

oddělené prostory, například dámské kajuty v parníku nebo vlaková kupé vyhrazena pro ženy. Ty jsou tak do značné míry chráněny před nevhodným chováním mužských cestovatelů či obecně okolí, neboť ženské cestování a sexualita byly přísně odděleny.²³²

K markantnímu narušení konvenčních společenských představ o ženské usedlosti a nehybnosti nemálo přispěla Margaret Fullerová během své cesty do Evropy. I když Margaret jako spousta dalších žen, které napsaly o svých zážitcích, cestovala ve společnosti několika přátel, nelze jí odepřít výrazný zásah do usedlých konvencí potom, co během pobytu v Itálii pojala hraběte Ossolimo za svého milence, a porodila jejich syna mimo manželství. Její přátelé ve Spojených státech byli šokováni.²³³ A jak se ukázalo, mezi překvapené nepatřili pouze přátelé v Americe, ale i ti, které poznala během cesty po Evropě.

Vždy předmětem skandálu, Fullerová a její zapojení do římské revoluce, dohromady s jejím vztahem s hrabětem Giovannim Ossolim, způsobil ohromné překvapení. Zprávy putovaly po celém Concordu²³⁴, který se v její nepřítomnosti otřásl v základech. Z Concordu se šířily dál prostřednictvím návštěv a dopisů. Zaznívaly zde informace, jakými jsou například: „Fullerová se neobtěžovala vdávat,“ „Ossoli je vyděděný katolík. Nebyl nic víc než sluha,“ nebo „Ossoli pochází z velké římské rodiny, a kdyby si ho vzala, byla by Margaret Markýza.“²³⁵ Po zveřejnění zprávy o těhotenství Margaret mimo manželství v roce 1848, a následně o porodu syna, se o ní vyjádřila Elizabeth Barrett Browningová, anglická básnířka viktoriánského období a nová přítelkyně Fullerové: „Americká autorka, slečna Fullerová... nás ve Florencii překvapila,“ psala ve svém dopise, „svým odchodem z římského pole se svým manželem a jejich dítětem starším jednoho roku. Nikdo nevěděl ani slovo o této zápletce a její američtí přátelé stáli v němém úžasu před tímto jejich zjevením zde. Manžel je římský markýz, působí přívětivě a džentlmensky, a jak se říká, bojoval v obležení velmi dobře, ale neměl žádný zájem vyrovnat se své ženě z jakéhokoli důvodu ve věcech souvisejících s intelektem.“²³⁶ Z citace dopisu Browningové je patrná snaha o potlačení faktu, že Margaret není vdaná a dítě není narozeno v manželském svazku.

Z dosavadního výzkumu víme, že o jejím vztahu k italskému markýzovi přemýšleli i přátelé v Americe. Nathaniel Hawthorne²³⁷ si kladl otázky typu: *Co by se stalo, kdyby se Margaret vrátila domů se svým nelegitimním synem a svým milencem, Italem? Možná se Margaret vdala za hraběte*

²³² Patricia Cline COHEN, *Women at Large, Travel in Antebellum America*, *History Today* 44, 1994, s. 44–50.

²³³ S. ROBERTSON, *American women...*, s. 224.

²³⁴ Místo bydliště Ralpa Waldo Emersona. Scházeli se zde často američtí přátelé a blízcí Margaret Fullerové.

²³⁵ S. CHEEVER, *American Bloomsbury*, s. 99.

²³⁶ *Tamtéž*.

²³⁷ Americký novelista a povídkář, jeden z blízkých přátel Margaret Fuller a člen blízkého kruhu kolem Ralpa W. Emersona.

Ossolih? Její další přítel, William Henry Channing²³⁸ všechny přesvědčoval, že není možné, aby naznačované zprávy přicházející odevšad byly pravdivé, protože Margaret je příliš volnomyšlenkářská, než aby se podřídila instituci manželství. Emerson nesouhlasil. „*Když by to pro ni byla praktická otázka, cítila by, že jde o svazek zasluhující si veškerou možnou argumentační podporu,*“ uvedl ve svých osobních poznámkách.²³⁹ Popření obdržených zpráv o dosavadním počínání Fullerové v Evropě je znatelné mezi všemi jejími americkými známými. Byl to prostě příliš velký šok na to, aby jej společnost zpracovala a přijala její vztah s pozitivním ohlasem. Jednalo se o něco v dané době a sociální vrstvě příliš nepřijatelného.

Fullerová se na cestu vydala především z pracovních důvodů a její náplní cesty bylo zprostředkovat záznam viděného, k tomu se aktivně sociálně a politicky angažovala. Navíc během cesty navázala milenecký vztah, jež byl zjevně pro přátele obtížně pochopitelný a mimo kategorie chování, a to i navzdory faktu, že ji znali. Dle jejich komentářů vyřčených na její adresu potom, co se k nim donesla zpráva o jejím vztahu v Itálii, lze usuzovat, jak by měly ony kategorie chování vypadat. Získat patřičné vzdělání, vdát se a mít děti bezesporu patřilo k tehdejší společenským pravidlům pro ženy. A dodržování těchto zvyklostí se očekávalo i od takové ženy, jakou byla Margaret Fullerová.

Knihy Jonesové otázku sexuality nijak blíže netematizuje. Protože se jedná o publikovaný text, který sloužil hlavně jako pomoc ženám při cestě do Evropy, tematika osobního charakteru, jenž se týká sexuality, se zde celkem pochopitelně nevyskytuje. Jonesová tím implikuje, na rozdíl od textů určených mužům, že cestování žen není nijak spojeno se sexualitou a jejími projevy. Avšak absence informací, jež by poukazovaly na téma sexuality, neznamena, že tematika v debatě neexistuje. Sexualita na cestě byla v tehdejší době považována za oblast, o níž by se nemělo otevřeně hovořit, alespoň ne tedy ve spojitosti s cestovatelkami.

²³⁸ Americký unitární klerik, spisovatel a filozof.

²³⁹ S. CHEEVER, *American Bloomsbury*, s. 99.

Závěr

Období 19. století bylo v mnoha ohledech inovativní, a to i v oblasti cestování. Lidé už necestovali pouze proto, že museli. Postupně došlo k transformaci cestování v nástroj sociálních a kulturních změn. Za jednu z nich lze považovat cestování žen za vzděláním, což byl první krok v následném vývoji ženského cestovatelství.²⁴⁰ V dobách 19. století byla pozice ženy ve společnosti obtížná. Panovaly striktní společenské konvence, které jim neumožňovaly přílišný pohyb napříč společenským prostorem a je patrné, že ženy v tomto období hledaly samy sebe a svou pozici ve společnosti.

Hlavním cílem práce bylo reflektovat evropskou společnost 19. století z pohledu Američanek, které navštívily Evropu. Vybrané prameny k výzkumu obsahovaly většinu informací potřebných k naplnění stanovených cílů. Obě ženy poukazovaly na stav společnosti, nejen z oblasti nižších vrstev, kde si všímaly bídného živobytí chudých měšťanů, ale popsaly i pohled společenské smetánky. Margaret Fullerová původně podnikla cestu do Evropy kvůli pracovním povinnostem, a to podat informace z navštívených evropských zemí redakci časopisu *The New York Tribune*. Pohybovala se mezi oběma úrovněmi společenského žebříčku a na sociální aspekty reagovala citlivě. Mary Cadwalader Jonesová se snažila popsat spíše místní zvyklosti, protože její kniha sloužila jako průvodce, a upozorňovat na zvláštní aspekty jednotlivých společenských vrstev tak, aby čtenář byl na cestu připraven. Čerpala přitom z vlastních zkušeností z cest do Evropy za rodinou nebo přáteli.

Práce obsahuje historický kontext vedoucí k ženskému cestování, poukazuje na problematiku přijímání žen do veřejného prostoru a s tím spojené prolamování společenských konvencí, které neodmyslitelně patří k vývoji v této oblasti. Ženy začaly využívat stejné dopravní prostředky jako muži, stravovaly se ve stejných hostincích a restauracích a bydlely ve stejných hotelech. Nedílnou součástí cestování žen bylo potenciální ohrožení ze strany mužů a jejich sexuálního dobývání. Prameny ukazují poměrně dobrý obrázek o těchto aspektech cesty, který se práce v posledních kapitolách snaží zmapovat.

Pro další bádání se nabízí možnost komparace ženských cestovních pramenů s mužskými prameny cestovní povahy, které by mohly nabídnout rozmanitější pohled na tematiku spojenou s vývojem ženského cestování a rozšířit okruh analýzy na oblasti zájmu mužských cestovatelů. Prameny by mohly ukázat odlišnosti v uvažování nad konkrétními destinacemi nebo v objektech zájmu mužských cestovatelů a cestovatelek. Lišil se pohled cestovatele na chudé společenské vrstvy od pohledu cestovatelky? Vnímali cestovatel pohled na památky stejným způsobem jako

²⁴⁰ M. LENDEROVÁ, *Dámská jízda...*, s. 37.

cestovatelka nebo nad nimi uvažoval jinak? Jak si mužští cestovatelé zvykali na přítomnost žen na cestě? Tyto a mnohé další aspekty jsou z okruhu cestovatelství v 19. století prozatím neprobádány.

Seznam pramenů a literatury

Použité prameny

FULLER, Margaret, *At Home and Abroad, or Things and Thoughts in America and Europe*, Arthur B. Fuller, ed., New York 1869.

FULLER, Margaret, *Memoirs of Margaret Fuller Ossoli, Volume I*, 2004. Dostupné online (<https://www.gutenberg.org/cache/epub/13105/pg13105.html>). [citováno k 1.3.2023]

JONES, Cadwalader, Mary, *European Travel for Women, Notes and Suggestions*, New York 1900.

Yale Collection of American Literature, *Mary Cadwalader Jones Correspondence*, Beinecke Rare Book and Manuscript Library. Dostupné online (<https://archives.yale.edu/repositories/11/resources/1568>). [citováno k 20.3.2023]

Seznam literatury

BOROVÍČKA, Michael, *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada: Cestovatelství*, Praha – Litomyšl 2010.

BUNT Alison – ROSE, Gilian, ed., *Writing Women and Space, Colonial and Postcolonial Geographies*, New York 1994.

COHEN, Cline, Patricia, *Women at Large, Travel in Antebellum America*, *History Today* 44, 1994.

EDWARD, James T. – WILSON, James J. – BOYER, Paul S., *Notable Women 1607–1950, a biographical dictionary, volume I*, Cambridge 1974.

FERGENSON, Laraine, *Margaret Fuller, transcendental feminist*, *The Concord Saunterer*, Vol. 15 (4), 1980.

GUNTER, Suzan E., *Dear Munificent Friends, Henry James's Letters to Four Women*, Michigan 1999).

HEALEY, Caroline, *Caroline Dall's Reminiscences of Margaret Fuller*, *Notebook of Caroline Healey*, vol. 22 (4), 1974.

HEIß, Gernot, *Cesty rakouských šlechticů za vzděláním v raném novověku*, Ústí nad Labem, 1995.

HLAVAČKA, Milan, *Cestování v éře dostavníku*, Praha 1996.

CHEEVER, Susan, *American Bloomsbury*, New York 2006.

CHEVALIER, Michel, *Society, Manners and Politics in the United States, Letters on North America*, Boston 1839.

KUBEŠ, Jiří, *Kavalerické cesty české a rakouské šlechty (1620–1750)*, Pardubice 2011.

- LEED, Eric, *Mind of the Traveler, from Gilgamesh to Global Tourism*, New York 1991.
- LENDEROVÁ, Milena, *Dámská jízda, Cestovatelky z českých zemí a jejich obraz v letech 1782–1936*, Pardubice 2017.
- LENDEROVÁ, Milena a kol., *Z dějin české každodennosti. Život v 19. století*, Praha 2009.
- OHLER, Norbert, *Cestování ve středověku*, Praha 2003.
- OHLER, Norbert, *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, Praha 2002.
- PAES DE BARROS, Deborah, *Fast Cars and Bad Girls, Nomadic subjects and Women's Road Stories*, New York 2004.
- QUINN, Justin a kol., *Lectures on american Literature*, Praha 2011.
- ROBERTSON, L., Suzan, *American women and travel writing*, in: Alfred Bendixen – Judith Hamerou (eds.), *The Cambridge Companion to Travel Writing*, New York 2009.
- SLATER, Abby, *In Search of Margaret Fuller*, New York, 1978.
- STOWE, William, *Going Abroad, European Travel in Nineteenth -Century American Culture*, Princeton 1994.

Internetové zdroje

- FOSTER, Shirley, *American Women Travellers to Europe in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries*. Dostupné online (<https://www.baas.ac.uk/shirley-foster-american-women-travellers-to-europe-in-the-nineteenth-and-early-twentieth-centuries/>). [citováno k 1.3.2023]
- NEŠPOR, Zdeněk R., *Sociologická encyklopedie, transcendentalismus*. Dostupné online (<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Transcendentalismus>). [citováno k 13.4.2023]